

Eindevaluatie

België-luik van het gezamenlijk programma

« Samen opkomen voor ieders rechten. »

KIYO – Solidagro – Viva Salud

Finale versie van het evaluatierapport

December 2021

Uitgevoerd door INANGA
Gaëlle VANDEPUTTE - evaluator

Dankwoord

Ik wil graag mijn dank betuigen aan allen die op de een of andere manier hebben bijgedragen aan de totstandkoming van deze externe evaluatie.

Mijn bijzondere dank gaat uit naar de SD-leads van het België-programma voor de interessante gesprekken, extra gedeelde documentatie alsook voor hun tijd bij de uitvoering van deze evaluatie.

Ik wil ook Fanny Polet, de programmacoördinatrice danken voor haar vertrouwen, geduld en haar waardevolle bijdrage aan de opstelling van dit verslag.

Gaëlle Vandeputte

Inhoudstafel

Dankwoord.....	2
Inhoudstafel	3
1. Samenvatting.....	5
2. Inleiding	7
2.1. Doelstelling van de evaluatie	7
2.2. Aanpak van de evaluatie	8
2.3. Beperkingen bij de uitvoering van de evaluatie	10
3. Observatie en analyse.....	11
3.1. Evaluatie van de DAC-criteria.....	11
3.1.1. Relevantie & Coherentie	11
3.1.2. Doeltreffendheid.....	17
3.1.3. Efficiëntie	23
3.1.4. Impact en duurzaamheid.....	24
3.1.5. Transversale thematieken: gender & milieu	26
4. Geleerde lessen.....	28
5. Illustratieve casus	29
6. Conclusies en aanbevelingen	30
8. BIJLAGEN.....	31
Bijlage 1: Lijst van de geraadpleegde documentatie	31
Bijlage 2: Lijst van de uitgevoerde interviews	36

Lijst van afkortingen

A4R	Action for Rights
ASO	Algemeen Secundair Onderwijs
BSO	Beroepssecundair Onderwijs
DAC	Development Assistance Committee
DGD	Directie-Generaal Ontwikkelingssamenwerking en Humanitaire Hulp (DGD)
KIRECO	Kinderrechtencoalitie
MJP	Meerjarenprogramma
OS	Ontwikkelingssamenwerking
PHP	People's Health Movement
PKIO	Platform Kinderrechten in Ontwikkelingssamenwerking
SD	Specifieke Doelstelling
S4R	School For Rights
TOC	Theory of Change
TSO	Technisch Secundair Onderwijs
VOET	Vakoverschrijdende eindtermen

1. Samenvatting

De externe eindevaluatie heeft betrekking op het vijfjarenprogramma van KIYO-Viva Salud & Solidagro gefinancierd door DGD. Het bestrijkt de periode van januari 2017 tot en met december 2021, d.w.z. de volledige uitvoeringsperiode. Onder de algemene noemer “**Samen opkomen voor ieders rechten**” willen de programmapartners bijdragen aan het feit dat plichtsdragers de rechtenbenadering voor ontwikkeling in hun beleid integreren en toepassen en finaal dat de rechten van alle rechthebbenden gegarandeerd worden.

De programmapartners hebben elk met hun individuele expertise bijgedragen tot het **beter garanderen van het recht op voedsel, gezondheid en kinderrechten**. De 3 partnerorganisaties zijn allen betrokken bij het België-luik van dit programma maar zoals reeds bleek uit de tussentijdse evaluatie kan hun individuele implicatie en aanpak binnen eenzelfde SD erg verschillend zijn. Dit werd ook vastgesteld doorheen het evaluatieproces. Deze evaluatie heeft enkel betrekking op SD1¹, SD2² en SD4³ aangezien SD 3 geëvalueerd wordt in het kader van een driejarige impactevaluatie door HIVA-KUL die uitgevoerd en gefinancierd wordt door DGD.

De **methodologie** voor de eindevaluatie werd uitgewerkt op een overkoepelende wijze voor de evaluatie van alle betrokken specifieke doelstellingen, zowel voor het België-luik als voor alle partnerlanden. Deze evaluatie is uitgevoerd door middel van een systematische **(1) analyse van programmadocumenten** (jaarverslagen, activiteitenverslagen, ontwikkeld materiaal, samenwerkingsovereenkomsten, vormingsmodules, persberichten, policy papers, websites, sociale mediakanalen, tussentijdse evaluatie, enz.). Voor elke specifieke doelstelling werd een **(2) zelfbeoordelingssessie** georganiseerd met de betrokken teamleden van elke partnerorganisatie. Het doel van deze sessie was te komen tot een gestructureerde beoordeling van de DAC-criteria aan de hand van een gemeenschappelijk schema dat speciaal voor de evaluatie ontwikkeld werd. Vervolgens werden **(3) interviews gevoerd met teamleden** en verantwoordelijken van het België-luik binnen elke partnerorganisatie van het gezamenlijk programma. Zij hebben de evaluator in staat gesteld de documentenanalyse te verdiepen, de perceptie en het standpunt van de belangrijkste actoren van het programma vast te leggen alsook voorlopige bevindingen te toetsen. Ook **(4) interviews met partners en begunstigen** werden gevoerd. Zij hebben de evaluator in staat gesteld om hun perceptie en standpunt vast te leggen alsook om informatie te trianguleren. Voorlopige conclusies en aanbevelingen werden op deze manier ook afgetoetst.

De evaluatie geeft een **beoordeling van de OESO-DAC-criteria**⁴ : relevantie, coherentie, efficiëntie, doeltreffendheid, impact en duurzaamheid. Hierbij ligt de focus op hoe en in welke mate de vooropgestelde outcome/ specifieke doelstelling van het België-programma werd bereikt. De evaluatie gaat ook na of de vooropgestelde veranderingen hebben plaatsgevonden en in welke mate. Bovendien wordt een antwoord gegeven op de specifieke evaluatievragen.

Wat de **relevantie** betreft stelt de evaluatie vast dat de behandelde problemen in het België-programma relevant zijn en beantwoorden aan de behoeften van de doelgroepen. De interventiedomeinen en de specifieke kenmerken van de rechtenbenadering zorgen voor een toegevoegde waarde in de sector van ontwikkelingssamenwerking. De ToC wordt over het algemeen

---

¹ SD1: Leerlingen in België komen ongeacht hun achtergrond (gender, religie en socio-economische status) op voor hun individuele en de collectieve rechten, en engageren zich door solidaire actie te ondernemen.

² SD2: Sociale organisaties en Belgische actoren van OS zijn versterkt en mobiliseren zich voor het laten gelden van kinderrechten, het recht op voedsel en het recht op gezondheid, met focus op de rechtenbenadering.

³ SD4: Beleidsmakers reageren op aanbevelingen van netwerken om de rechtenbenadering te integreren en voorop te stellen in het beleid.

⁴ [https://www.oecd.org/dac/evaluation/daccriteriaforevaluatingdevelopmentassistance.htm](https://www.oecd.org/dac/evaluation/dacriteriaforevaluatingdevelopmentassistance.htm)

als relevant ervaren door de betrokken medewerkers, maar deze is zeker niet door iedereen even goed gekend en het inzicht in de TOC als een overkoepelende leidraad voor het Belgiëprogramma is daarom ook redelijk beperkt. De rechtenbenadering is tijdens de uitvoering van het gezamenlijk programma uitgegroeid tot een uiterst relevant, bruikbaar en toepasselijk denkkader waarbij de rechten van de belanghebbenden centraal geplaatst werden binnen elke SD. Ook de vertaalslag ervan die de programmapartners hebben gemaakt voor hun partners werd duidelijk geïntegreerd in hun respectievelijke werkvisie.

Wat de **coherentie** betreft is deze positief geëvolueerd sinds de tussentijdse evaluatie, desondanks de belangrijke uitdagingen die de opbouw van het programma met zich heeft meegebracht. Over het algemeen moet vastgesteld worden dat de samenwerking binnen het programma constructiever is geweest tijdens de tweede helft van het programma. Dit heeft ervoor gezorgd dat er niet geforceerd op zoek is gegaan naar gezamenlijke activiteiten en dat diegene die hebben plaatsgevonden extra relevant zijn geweest.

Met betrekking tot de **doeltreffendheid** en zoals blijkt uit de analyse van de specifieke doelstellingen en hun resultaten, is het België-programma er grotendeels in geslaagd om **(SD1)** leerlingen te laten opkomen voor hun individuele en collectieve rechten; **(SD2)** sociale organisaties en Belgische actoren van OS te versterken en te mobiliseren voor het laten gelden van kinderrechten, het recht op voedsel en het recht op gezondheid, met focus op de rechtenbenadering; en **(SD4)** beleidsmakers te laten reageren op aanbevelingen van netwerken om de rechtenbenadering te integreren en voorop te stellen in het beleid.

Wat de **efficiëntie** betreft, toont de evaluatie ook aan dat de programmapartners van het gemeenschappelijk programma schaalvoordelen hebben gerealiseerd door het werken in een gemeenschappelijk programma zoals de vormingsdagen voor de sociale organisaties, de actie “Defend the defenders” alsook de coördinatie van het programma (deelname aan alle trajecten die gelinkt zijn aan de GSK’s voor de drie partnerorganisaties, opvolgen van de evaluaties en de hele programmarapportering (geleerde lessen, performantiescores en IATI).

Het beoordelen van de **impact** binnen een ontwikkelingssamenwerkingsprogramma is complex en uitdagend, des te meer wanneer een programma nog in uitvoering is. Toch worden binnen de 3 SD’s zowel positieve als negatieve, verwachte en onverwachte effecten geïdentificeerd. De integratie van de **transversale thema’s gender en milieu** in het gezamenlijk programma is aanzienlijk versterkt sinds de tussentijdse evaluatie. Mede dankzij de specificiteit van de programmapartners en de onderlinge uitwisseling heeft dit tot zeer relevante en doeltreffende resultaten geleid die zullen bijdragen aan het **duurzaam karakter van het programma**.

Over het algemeen heeft de evaluator kunnen vaststellen dat de specifieke doelstellingen en respectievelijke resultaten van het België-luik reeds grotendeels gerealiseerd waren ten tijde van de evaluatie of op schema lagen om aan het einde van het programma te worden bereikt. Hoewel de programmapartners hebben besloten om het gezamenlijk programma niet verder te zetten in de volgende programmaperiode, worden de geformuleerde aanbevelingen zo opgesteld dat de programmapartners deze in hun respectievelijke programma’s kunnen integreren.

Tot slot, worden op het einde van deze evaluatie nog enkele **geleerde lessen** meegenomen met betrekking tot de context & strategie van het programma, het partnerschap binnen het gezamenlijk programma en de rechtenbenadering. Verder werd een illustratieve casus uitgewerkt over de **“Rechtenbenadering: van gedeelde visie tot paradigmashift”** die de duurzaamheid van de verwezenlijkingen van het gezamenlijk programma illustreert.

2. Inleiding

De externe eindevaluatie heeft betrekking op het vijfjarenprogramma van KIYO-Viva Salud & Solidagro in het kader van DGD-financiering. Het bestrijkt de periode van januari 2017 tot en met december 2021, d.w.z. de volledige uitvoeringsperiode.

Het België-luik van het gezamenlijk programma bestaat uit 4 specifieke doelstellingen:

- **SD1:** Leerlingen in België komen ongeacht hun achtergrond (gender, religie en socio-economische status) op voor hun individuele en collectieve rechten, en engageren zich door solidaire actie te ondernemen.
- **SD2:** Sociale organisaties en Belgische actoren van OS zijn versterkt en mobiliseren zich voor het laten gelden van kinderrechten, het recht op voedsel en het recht op gezondheid met focus op de rechtenbenadering.
- **SD3:** De verbrede sociale basis van het consortium komt op voor het vergroten van het draagvlak voor de rechtenbenadering in ontwikkelingssamenwerking.
- **SD4:** Beleidsmakers reageren op aanbevelingen van netwerken om de rechtenbenadering te integreren en voorop te stellen in het beleid.

Viva Salud, KIYO en Solidagro zijn alle drie betrokken bij het programma waardoor ze willen bijdragen aan het feit dat plichtsdragers de rechtenbenadering voor ontwikkeling in hun beleid integreren en toepassen en finaal dat de rechten van alle rechthebbenden gegarandeerd worden. Met hun individuele expertise wensen ze bij te dragen tot het beter garanderen van het recht op voedsel, gezondheid en kinderrechten. Om die algemene doelstelling te realiseren is politieke verandering nodig die op zijn beurt pas mogelijk is wanneer de machtsverhouding tussen plichtsdragers en rechthebbenden wijzigt in het voordeel van de laatsten. Met dit programma beogen de programmapartners dus verandering bij plichtsdragers en rechthebbenden.

Bij rechthebbenden wensen de programmapartners het draagvlak te versterken om op te komen voor het laten gelden van hun rechten om zo die machtsverhouding te veranderen: **(1)** in het onderwijs via sensibilisering en empowerment van leerlingen, capaciteitsversterking van onderwijsactoren en het betrekken van Brede Schoolactoren; **(2)** door het versterken van sociale organisaties en actoren van ontwikkelingssamenwerking zodat ze ook zelf de rechtenbenadering in hun werking zouden integreren, en **(3)** door het verbreden en ondersteunen van hun sociale basis. Tenslotte, **(4)** zijn de programmapartners actief binnen netwerken waar ze hun specifieke expertise inzetten om het beleid te beïnvloeden bij de plichtsdragers op Belgisch, Europees en internationaal niveau.

Deze evaluatie heeft enkel betrekking op SD1, 2 en 4 aangezien SD 3 geëvalueerd wordt in het kader van een driejarige impactevaluatie door HIVA-KUL die uitgevoerd en gefinancierd wordt door DGD. De 3 partnerorganisaties zijn allen betrokken bij het België-luik van dit programma maar zoals reeds bleek uit de tussentijdse evaluatie kan hun individuele implicatie en aanpak binnen eenzelfde SD erg verschillend zijn. Dit werd ook vastgesteld doorheen het evaluatieproces.

De volledige methodologie van de evaluatie werd ontwikkeld in mei en juni 2021 en vervolgens gevalideerd door de coördinatie van het gezamenlijk programma. In het kader van de evaluatie van het België-programma werd de algemene methodologie lichtjes aangepast en een apart document werd uitgewerkt om beter aan te leunen bij de specificiteit van het België-luik.

2.1. Doelstelling van de evaluatie

De belangrijkste doelstellingen van deze externe eindevaluatie, zijn de volgende:

- Voldoen aan de verantwoordingsplicht jegens de donor, het Directie-Generaal Ontwikkelingssamenwerking en Humanitaire Hulp (DGD);
- Appreciatie van de bijdrage van het gezamenlijk programma aan integratie en uitvoering van de rechtenbenadering door de plichtsdragers in hun beleid zodat de rechten van de rechthebbenden beter gegarandeerd zijn.
- De programmapartners toelaten om te leren uit de behaalde resultaten voor elke specifieke doelstelling en aanbevelingen formuleren die verbetering van de werking mogelijk maken.

Meer in het bijzonder moet de evaluatie aan volgende eisen voldoen:

1. Een beoordeling geven van de OESO-DAC-criteria⁵, in het bijzonder: relevantie, efficiëntie, doeltreffendheid, impact en duurzaamheid;
  - De focus leggen op hoe en in welke mate de vooropgestelde outcome/ specifieke doelstelling van het België programma werd bereikt;
  - Nagaan of de vooropgestelde veranderingen hebben plaatsgevonden en in welke mate;
  - Nagaan of het programma geleid heeft tot onverwachte positieve of negatieve veranderingen met betrekking tot de schoolwerking, de werking met sociale organisaties en beleidsbeïnvloeding.
2. Een antwoord bieden op de specifieke evaluatievragen.

Cruciaal hierbij is ook de vraag of de context geëvolueerd is en wat de succesfactoren en eventuele valkuilen zijn van de interventiestrategie van het programma.

2.2. Aanpak van de evaluatie

- **Fase 1 (mei en juni 2021): Ontwikkeling van de methodologie en de gegevensverzamelingsinstrumenten**

De methodologie werd uitgewerkt op een overkoepelende wijze voor de evaluatie van alle betrokken specifieke doelstellingen, zowel voor het België-luik als voor alle partnerlanden. Gezien de specificiteit van het België-luik werd de algemene methodologie aangepast alsook de gegevensverzamelingsinstrumenten die bovendien naar het Nederlands werden vertaald.

- **Fase 2 (september en oktober 2021): Gegevensverzameling**

- **Documentenanalyse** – zie Bijlage 1 Lijst geraadpleegde documentatie

Deze evaluatie is uitgevoerd door middel van een systematische analyse van programmadocumenten (jaarverslagen, activiteitenverslagen, ontwikkeld materiaal, samenwerkingsovereenkomsten, vormingsmodules, persberichten, policy papers, websites, sociale mediakanalen, tussentijdse evaluatie, enz.). Bij de eindevaluatie wordt rekening gehouden met de mate waarin rekening is gehouden met de aanbevelingen van de tussentijdse evaluatie en de analyse van het programmadocument door DGD aan het begin van het programma, alsmede met de belemmeringen voor de uitvoering ervan.

- **Zelfbeoordelingssessie**

Voor elke specifieke doelstelling werd een zelfbeoordelingssessie georganiseerd met de betrokken teamleden van elke partnerorganisatie. Het doel van deze sessie was te komen tot een gestructureerde beoordeling aan de hand van een gemeenschappelijk schema dat speciaal voor de

⁵ <https://www.oecd.org/dac/evaluation/dacriteriaforevaluatingdevelopmentassistance.htm>

tussentijdse evaluatie ontwikkeld werd en vervolgens voor de eindevaluatie werd aangepast. De tool werd vertaald naar het Nederlands en aangepast aan de context van elke SD.

- ***Semigestructureerde interviews met teamleden*** - Zie Bijlage 2 – Lijst van uitgevoerde interviews

Vervolgens werden interviews gevoerd met de programmacoördinatrice, de SD-leads en verantwoordelijken van het België-luik binnen elke partnerorganisatie van het gezamenlijk programma. Zij hebben de evaluator in staat gesteld de documentenanalyse te verdiepen, de perceptie en het standpunt van de belangrijkste actoren van het programma vast te leggen alsook voorlopige bevindingen te toetsen.

- ***Semigestructureerde interviews met partners en begunstigen*** - Zie Bijlage 2 – Lijst van uitgevoerde interviews

Daarnaast werden eveneens interviews gevoerd met partners en begunstigen van elke SD. Zij hebben de evaluator in staat gesteld om hun perceptie en standpunt vast te leggen alsook om informatie te trianguleren. Voorlopige conclusies en aanbevelingen werden op deze manier ook afgetoetst.

- ***Analyse van bijkomende informatie en ontwikkeld materiaal***

Vervolgens de interviews met partners en belanghebbenden hebben respondenten soms extra documentatie gedeeld met de evaluator. Die documentatie werd eveneens geïntegreerd in *Bijlage 1 – Lijst geraadpleegde documentatie*.

Fase 3 (november 2021) : Analyse en triangulatie van de verzamelde gegevens

- Overeenkomstig de referentietermen heeft de analyse voor elke evaluatievraag informatie opgeleverd over de volgende drie aspecten: (i) voor verbetering vatbare elementen; (ii) goede praktijken/succesfactoren; en (iii) mogelijke oplossingen in de vorm van aanbevelingen. De aanbevelingen staan samengevat aan het eind van het verslag.
- De relevante gegevens werden uitgesplitst per vraag en evaluatiecriterium. Een beargumenteerd antwoord werd geformuleerd voor elke specifieke evaluatievraag met uitdrukkelijke verwijzing naar de precieze informatiebronnen.
- De evaluator baseerde haar analyse op bestaande gegevens, d.w.z. interne gegevens en op de tussentijdse evaluatie van het programma. Bij de analyse werd de nadruk gelegd op de analyse van de continuïteit of van de ontwikkelingen/breuken sinds de evaluatie halverwege, alsmede op de beschouwing van de aanbevelingen en de ontwikkelingen in de partnerschapsrelatie.
- Voor zover mogelijk werden de gegevens getrianguleerd en vergeleken met informatie en standpunten uit verschillende bronnen (verslagen, studies, interviews) om de vooringenomenheid bij de interpretatie te verminderen en de betrouwbaarheid van de analyses te vergroten. Op deze manier worden eveneens de betrouwbaarheid en de legitimiteit van de conclusies verbeterd, wat vervolgens kan leiden tot een betere toe-eigening van de conclusies en aanbevelingen.
- De aanbevelingen zijn zo geformuleerd dat ze realistisch zijn, specifiek (gericht per betrokken actor), met vermelding van de mate van prioriteit alsook met een tijdschema voor de uitvoering ervan.

2.3. Beperkingen bij de uitvoering van de evaluatie

De evaluatie van een gezamenlijk programma waaraan verschillende programmapartners bijdragen brengt belangrijke uitdagingen met zich mee voor de uitvoering van de evaluatie. Dit werd nog versterkt door de verschillende opbouw en aanpak binnen de 3 specifieke doelstellingen waardoor het programma kan beschouwd worden als **3 individuele projecten binnen eenzelfde programma**. De volgende factoren hebben het evaluatieproces beïnvloedt.

Ten eerste was de voorziene tijd ter beschikking voor de evaluator (10 dagen) te beperkt. Ook het aantal pagina's dat officieel werd voorzien voor dit rapport (maximaal 20 pagina's) maakt het enkel mogelijk om slechts op anecdotische wijze de reële omvang van deze evaluatie te schetsen. Om de impact van de beperkte tijd voorzien voor de evaluatie te beperken, heeft de evaluator ervoor gekozen om dit eindevaluatierapport expliciet verder te laten bouwen op de tussentijdse evaluatie waarbij dieper ingegaan werd op de werking en activiteiten van elk programmapartner binnen de verschillende specifieke doelstellingen.⁶ Deze keuze wordt gerechtvaardigd door het feit dat de evaluator zelf een coördinerende rol had bij de tussentijdse kruisevaluaties van het België-luik en de conclusies en aanbevelingen die erin opgenomen worden daarom ook onderschrijft.

Vervolgens is het uitschrijven van het rapport een delicate evenwichtsoefening geweest waarbij onmogelijk alle realisaties van de programmapartners uitbundig aan bod konden komen. Hoewel dit niet expliciet verwacht wordt van een evaluatierapport, is er steeds getracht om de realisaties en de specificiteit van de programmapartners optimaal aan bod te laten komen. Dit neemt niet weg dat het gevoel overheerst het gevoel dat bepaalde realisaties van de programmapartners overschaduwd worden door de noodzaak om een coherent programmabreed evaluatierapport uit te schrijven waarbij het gezamenlijk karakter van het programma de bovenhand neemt.

---

⁶ In vergelijking met de middelen ter beschikking voor deze eindevaluatie dient eraan herinnerd te worden dat voor de tussentijdse evaluatie in totaal een theoretische 40-tal werkdagen voorzien werd, 10 per kruisevaluator en 10 voor de coördinerende en ondersteunende rol van INANGA. In de praktijk werd dit aantal werkdagen in de uitvoering van de tussentijdse evaluatie ruim overschreden.

3. Observatie en analyse

3.1. Evaluatie van de DAC-criteria

3.1.1. Relevantie & Coherentie

Relevantie

De behandelde problemen in het België-programma zijn relevant en beantwoorden aan de behoeften van de doelgroepen. De interventiedomeinen en de specifieke kenmerken van de rechtenbenadering zorgen voor een toegevoegde waarde in de sector van ontwikkelingssamenwerking.

Zoals reeds uitgeschreven in de tussentijdse evaluatie hebben de programmapartners op basis van de algemene **Theory of Change (ToC)** een specifieke ToC uitgewerkt voor het België-programma⁷⁸. Om verandering te brengen bij de plichtsdragers en bij de rechthebbenden werden 4 verschillende pathways of change uitgestippeld die overeenkomen met de 4 specifieke doelstellingen van het programma. De **interventietypes/ strategieën** die hierbij gebruikt worden zijn:

- **Sensibilisering en empowerment** van de jongeren (binnen en buiten de schoolcontext), Brede school actoren en de sociale basis van de programmapartners;
- **Capaciteitsversterking** van onderwijsactoren, de sociale basis van de programmapartners, sociale organisaties, actoren van ontwikkelingssamenwerking en de partners van het gezamenlijk programma alsook de netwerken waarin zij actief zijn (via ontwikkeling & uitwisseling van expertise);
- **Beleidsbeïnvloeding** van de Belgische, Europese en internationale overheidsinstanties via netwerken en allianties met andere actoren.

De ToC wordt over het algemeen als relevant ervaren door de betrokken medewerkers, maar deze is zeker niet door iedereen even goed gekend zeker indien de medewerker niet betrokken was bij het uitschrijven van de ToC. In de tussentijdse evaluatie werd ook al vastgesteld dat het inzicht in de TOC als een overkoepelende leidraad voor het Belgiëprogramma beperkt is.

De **rechtenbenadering** daarentegen is tijdens de uitvoering van het gezamenlijk programma uitgegroeid tot een uiterst relevant, bruikbaar en toepasselijk denkkader waarbij de rechten van de belanghebbenden centraal geplaatst werden binnen elke SD. Ook de vertaalslag ervan die de programmapartners hebben gemaakt voor hun partners werd duidelijk geïntegreerd in hun respectievelijke werkvisie. Zie §5. Illustratieve casus

De relevantie van het België-luik van het gezamenlijk programma “Samen opkomen voor ieders rechten” kan over het algemeen als “goed” beschouwd worden. Deze score wordt voor de relevantie per specifieke doelstelling genuanceerd.

De **relevantie van specifieke doelstelling 1 is goed**. De relevantie van Wereldburgerschapeducatie op zich vormt geen onderwerp van discussie meer aangezien de academische wereld, de politieke wereld en de ontwikkelingssector in toenemende mate ervan

---

⁷ Zie Tussentijdse evaluatierapport, *Bijlage 1: Toetsing ToC – algemeen schema* en *Bijlage 2 : Toetsing ToC – van toepassing op België*.

⁸ Zie Tussentijdse evaluatierapport, *Bijlage 1: Toetsing ToC – algemeen schema* en *Bijlage 2 : Toetsing ToC – van toepassing op België*.

overtuigd zijn. Bovendien leunt het aan bij zowel internationale als nationale wettelijke kaders omtrent kinderrechten en jongerenparticipatie. Het is ook in lijn met de doelstellingen rond Wereldburgerschapseducatie in België waar ondertussen heel veel ngo's actief zijn rond dit thema in zowel het lager als het secundair onderwijs in zowel Franstalige als Nederlandstalige scholen. De laatste jaren werden dan ook heel wat ervaringen uitgewisseld onder de betrokken actoren en studies uitgevoerd (waaronder impactevaluaties) die een belangrijke bijdrage zijn voor de versterking van WBE-programma's op zich.

Binnen het gezamenlijk programma heeft het WBE-component een belangrijke evolutie gekend sinds de tussentijdse evaluatie. Vanaf midden 2020 heeft Solidagro beslist om zich terug te trekken uit SD1. Dit heeft terecht heel wat vragen opgeroepen bij DGD, maar werd ook duidelijk beargumenteerd⁹. De terugtrekking heeft onvermijdelijk een invloed gehad op de algemene relevantie van SD1 binnen het gezamenlijk programma maar heeft de relevantie van KIYO's interventie niet aangetast. Enkele voorbeelden ter illustratie:

- **KIYO** heeft een zeer organisatie-specifieke kijk ontwikkeld op wereldburgerschapseducatie, vanuit de rechtenbenadering die als leidraad heeft gediend doorheen het programma, vanuit de visie op empowerment. KIYO wil dat jongeren ook en vooral versterkt – empowered – worden door haar interventies die vormgegeven worden vanuit een specifieke visie op empowerment, waarbij de focus ligt op het verwerven van nieuwe vaardigheden (life skills) en het creëren van een gunstige, veilige en positieve leeromgeving waar jongeren elkaar en de leerkracht vertrouwen, een stimulerende omgeving. Op basis van deze visie heeft KIYO eraan bijgedragen dat via gemotiveerde leerkrachten het kinderrechtenperspectief in zekere mate geïntegreerd werd binnen de scholen waarmee gewerkt werd. De aanpak die KIYO hanteert wordt erg op maat van de school en van de leerkrachten uitgewerkt. Door aansluiting te vinden bij de interesse en noden van de leerkrachten, is KIYO erin geslaagd om een relevante & erg geapprecieerde ondersteuning te bieden.
- Hoewel **Solidagro** zich uit SD1 heeft teruggetrokken in 2020, is het verbazend dat intern de overweging niet werd gemaakt om de inleefreizen die Dwagulu Dekkente organiseert in een WBE-perspectief te plaatsen. Interculturele inleefreizen maken namelijk deel uit van vele WBE-projecten. De interne vraagstelling die bij Dwagulu op gang is gekomen omtrent mogelijke werkbare alternatieven op een kostelijke inleefreis maken ook deel uit van reeds bestaande debatten binnen WBE. Zie verder onder §4.1.2. *Doeltreffendheid*.
- Hoewel **Solidagro** en **KIYO** geen gezamenlijke activiteiten hadden onder SD1 (waar ook niet naar gestreefd werd), hebben zij toch heel wat **uitgewisseld en van elkaar geleerd** in de periode dat ze samen bijgedragen hebben aan SD1. Zo heeft Solidagro jongerenparticipatie hebben opgedaan bij Solidagro omtrent milieu en klimaat. Ook de manier waarop Solidagro de link legde tussen de school en de gemeente, was voor KIYO een pluspunt omdat de betrekking van Brede School-actoren in hun werking extra uitdagend is gebleken.

Tot slot dient gezegd dat de **coronacrisis** een sterke impact heeft gehad binnen SD1. Zo hebben de genomen maatregelen door de federale overheid met betrekking tot thuisonderwijs en contact op afstand een grote weerslag gehad op jongeren. Dit heeft de **relevantie en het belang van de kinderrechtenbenadering alleen maar vergroot**, wat onder andere geïllustreerd wordt door de standpuntennota uitgewerkt door PKIO over *“De impact van COVID-19 op kinderen en minderjarigen”*.

---

⁹ Voor meer specifieke info over de communicatie hieromtrent met DGD en de verantwoording van Solidagro, zie intern document van het gezamenlijk programma: “Aanwijzingen 2020 – Antwoorden voor DGD”

Wat de **relevantie betreft binnen SD2** zijn notoire verbeteringen vast te stellen die de relevantie hebben verhoogd en waardoor die **extra goed** kan worden beschouwd.

De diversiteit van de doelgroep binnen SD2 werd sterk benadrukt tijdens de tussentijdse evaluatie omdat dit de vergelijking tussen de interventies van de partnerorganisaties erg bemoeilijkte. De verschillen in type sociale organisaties die hierin betrokken worden alsook de specifieke aanpak die elke organisatie hierbij heeft ontwikkeld zorgen ervoor dat de uitvoering van de SD verloopt via drie onafhankelijke interventies. Om de relevantie te beoordelen heeft de evaluator gekozen om te kijken naar wat de programmapartners bindt in plaats van wat hen gescheiden heeft binnen SD2.

Er werd **geïnvesteed in de wederzijdse versterking binnen het gezamenlijk programma** zodat de programmapartners elkaar beter hebben leren kennen, in het bijzonder wat betreft de ondersteuning die gegeven wordt aan de verschillende profielen binnen de doelgroep. Er werd eveneens aandacht gegeven aan de verschillen in aanpak van de programmapartners.

- **Voorbeeld 1:**
  - **Hoe?** Organisatie van een intern leertraject rond het proces van sensibiliseren naar mobiliseren.
  - **Toegevoegde waarde:** Gegroeide bewustwording omtrent de mobilisatie van sociale organisaties aangezien sinds het begin van het programma het mobiliserend aspect binnen SD2 vragen heeft opgeroepen omdat niet alle programmapartners mobiliserende activiteiten uitvoeren. Om hieruit onderling te kunnen leren en omdat onvoldoende materiaal voorhanden was hierover werd dit intern leertraject georganiseerd. Dit traject werd uitgevoerd aan de hand van interviews met 4 sleutelpersonen in de partnerorganisaties om kennis uit te wisselen en een beter begrip van het mobilisatieaspect mogelijk te maken.
- **Voorbeeld 2:**
  - **Hoe?** Organisatie van vormingsweekend voor de sociale organisaties (traject de renforcement des mouvements sociaux). Dit bestond uit 3 vormingsdagen verspreid over 1.5 jaar.
  - **Toegevoegde waarde:** de programmapartners en de sociale organisaties binnen SD2 hebben elkaar leren kennen en van elkaar kunnen leren. De invulling van deze gezamenlijke activiteit werd overeengekomen met de sociale organisaties en beantwoordde dus op die manier de noden van de sociale organisaties.

Verankering van de rechtenbenadering binnen het gezamenlijk programma en bij de programmapartners. Als resultaat van de samenwerking binnen het gezamenlijk programma vormt de visietekst een stramien voor de volledige interventie-aanpak. Bovendien heeft de uitwerking van de visietekst veel tijd en energie gevraagd van de programmapartners tijdens de eerste helft van het programma. Het was daarom ook van belang om hierop verder te bouwen.

- **Hoe?:** Op basis van de (i) visietekst werd (ii) een video uitgewerkt die de visietekst uitlegt. Om deze video extra toe te lichten bij het doelpubliek wanneer de programmapartners de video tonen, werd (iii) een **bijkomend verklarend document** ontwikkeld (enkel voor intern gebruik). Een specifieke (iv) **website**¹⁰ over de rechtenbenadering werd eveneens ontwikkeld waarin de partnerorganisaties aan de hand van zeer concrete verhalen van de voorbije jaren willen illustreren wat de essentie van de rechtenbenadering voor hen betekent. Bovendien

---

¹⁰ http://approchedroits-rechtenbenadering.be/?page_id=1396&lang=nl

organiseert het gezamenlijk programma (iv) een seminarie over de rechtenbenadering¹¹ ter attentie van alle Belgische ngo's.

- **Toegevoegde waarde:** De toegevoegde waarde van de rechtenbenadering valt niet meer in twijfel te trekken. Deze aanpak is ook innovatief gebleken binnen het gezamenlijk programma gezien de toegenomen aandacht die deze aanpak geniet binnen de sector van ontwikkelingssamenwerking. Zo werd de uitwerking van een rechtenbenadering ook door DGD beschouwd als een prioritair thema bij de uitwerking van het nieuw MJP 2022-2026. De verankering van de rechtenbenadering wordt eveneens geïllustreerd door de tekenen van duurzaamheid die onder §4.1.4 *Impact en duurzaamheid* uitgewerkt worden.

De **relevantie binnen SD4** werd al als **goed** geëvalueerd tijdens de tussentijdse evaluatie. Sindsdien is deze relevantie **nog verder positief geëvolueerd**.

Het beleidswerk binnen het gezamenlijke programma wordt thematisch aangepakt en gebeurt daarom door elk programmapartner individueel.

- 1) Solidagro** richt haar beleidswerk op het recht op voedsel en agro-ecologie binnen het Platform Voedsel Anders¹², Coalitie tegen de honger¹³¹⁴ en de Adviesraad voor Gender en Ontwikkeling¹⁵¹⁶
- 2) KIYO** richt haar beleidswerk op de kinderrechten binnen het platform kinderrechten in ontwikkelingssamenwerking (PKIO)¹⁷ en de Kinderrechtencoalitie (KIRECO)¹⁸
- 3) Viva Salud** richt haar beleidswerk op recht op gezondheid binnen heel wat netwerken, nl. Be-

---

¹¹ Op initiatief van Viva Salud, KIYO en Solidagro, wordt het seminarie 'Rechtenbenadering' georganiseerd in samenwerking met 11 andere organisaties uit het Belgische middenveld: 11.11.11, ACV, BIS-MSI, CNCD-11.11.11, Commission Justice et Paix, FIAN Belgium, FOS, ISVI, Le Monde selon les femmes, SOLSOC en WSM.

¹² <https://www.voedsel-anders.be/index.php/>

¹³ Solidagro weegt op het landbouwbeleid van de Belgische ontwikkelingssamenwerking via de Coalitie Tegen de Honger en momenteel is de prioriteit van hun beleidswerk landbouw in het globale zuiden.

¹⁴ <https://www.coalitioncontrelafaim.be/nl/>

¹⁵ <https://www.argo-cgd.be/>

¹⁶ Binnen ARGO volgt Solidagro twee werkgroepen, nl.: 'Academische verbinding' en klimaat en landbouw'. Via begeleiding van studenten in het kader van hun thesis zorgt Solidagro ervoor dat een rechtenbenadering van agro-ecologie veruitwendigd en concreter wordt. Hiernaast zorgt Solidagro ervoor dat studies en rapporten worden gemaakt die de rechtenbenadering als aanpak gebruiken en toepassen. Zo werd in 2021 een studie gedaan over onder andere ecologische praktijken binnen landbouwsystemen van vrouwen in west en centraal Afrika die ondersteund worden in de Belgische ontwikkelingssamenwerking. Zo kon Solidagro een overzicht hebben van de rol die zowel de plichtdraggers als de rechthebbenden hebben in het uitoefenen van agro-ecologische praktijken in de partnerlanden van Solidagro.

¹⁷ www.platformedroitsdelenfant.be

¹⁸ <https://www.kinderrechtencoalitie.be/>

*cause health*¹⁹²⁰, het *Actieplatform Gezondheid & Solidariteit*²¹²², *Right2Cure*²³²⁴, *People's Health Movement*²⁵²⁶, *Europees Netwerk tegen de Commercialisering en Privatisering van Gezondheid en Sociale bescherming*²⁷, *Geneva Global Health Hub*²⁸²⁹ en het *Consortium against the Commercialisation of Healthcare*³⁰.

Tot slot neemt Viva Salud ook een rol op binnen 11.11.11 en CNCD-11.11.11 waar zij verschillende werkgroepen opvoelt (onder andere de werkgroep politieke rol & private sector), inhoudelijke versterking verleent rond recht op gezondheid via publicaties alsook input geeft uit partnerlanden zoals Palestina en beleidswerkacties ondersteunt via werkgroepen en publicaties.

Aangezien Viva Salud mobiliserende organisaties ondersteunt gebeurt de beleidsbeïnvloeding ook op een meer geëngageerde manier via specifieke mobiliserende activiteiten en jaarlijkse campagnes rond publieke gezondheid.

Elementen die aan de verhoogde relevantie hebben bijgedragen:

- De **sanitaire crisis** heeft in zekere mate bijgedragen tot een toenemende relevantie van de beleidsbeïnvloeding. Enerzijds is de crisis geen belemmerende factor geweest voor de

---

¹⁹ <https://www.be-causehealth.be/fr/>

²⁰ Binnen Be-cause Health coördineert Viva Salud een werkgroep rond determinanten van internationale gezondheid waarin zij uitwisselt met actoren uit de gezondheids- en ontwikkelingssamenwerkingssector. Ze ontwikkelen ook samen publicaties, organiseren (online) activiteiten en doen samen aan beleidswerk. In de activiteiten en publicaties probeert Viva Salud het werk van haar partners aan bod te laten komen.

²¹ <https://www.sante-solidarite.be/>

²² De Actieplatform Gezondheid & Solidariteit is een platform van vakbonden, ngo's en gezondheidsorganisaties dat erop gericht is om via acties en werkgroepen aan beleidsbeïnvloeding te doen (vooral op vlak van determinanten van gezondheid). Op Belgisch niveau coördineert Viva Salud de werkgroep rond determinanten van internationale gezondheid en hebben zij een trekkersrol voor de acties op Wereldgezondheidsdag (7 april).

²³ <https://noprofitonpandemic.eu/>

²⁴ De focus van deze campagne ligt op de universele toegang tot het coronavaccin. Viva Salud heeft een trekkersrol in de werkgroep van de campagne op het Belgisch niveau. Zij nemen initiatief voor beleidswerk (opiniestukken, open brieven, analyses, ...), zetten straatacties op, ontwikkelen educatief materiaal voor de campagne en organiseren activiteiten om handtekeningen op te halen voor het burgerinitiatief. Op Europees niveau heeft Viva Salud een minder actieve en eerder ondersteunende rol.

²⁵ <https://phmovement.org/>

²⁶ Viva Salud is zeer actief binnen de verschillende werkgroepen van de PHM (gezondheidssystemen, conflict & health, EACT, steering council). Ze zijn ook een actieve partner van PHM op Europees niveau en hebben een trekkersrol voor de acties die gevoerd worden rond 7 april in het kader van Wereldgezondheidsdag binnen PHMEU. Onlangs heeft Viva Salud ook sterk samenwerkt met PHMEU rond de campagne #FreeShathaOdeh.

²⁷ Binnen het Europees Netwerk tegen de Commercialisering en Privatisering van Gezondheid en Sociale Bescherming speelt Viva Salud een actieve rol op het Europees niveau rond de acties op en rond Wereldgezondheidsdag op 7 april. Aangezien dit netwerk voornamelijk focust op gezondheid in Europa is dit netwerk thematisch echter minder prioritair voor Viva Salud.

²⁸ <https://g2h2.org/>

²⁹ Binnen dit netwerk van internationale gezondheidsorganisaties, academici en ngo's wordt vooral uitwisseling gefaciliteerd over internationale beleidsprocessen op vlak van gezondheid met focus op de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO). Viva Salud co-organiseert jaarlijks een week met Webinars in aanloop naar de Raad van Bestuur van de Wereldgezondheidsorganisatie waarin zij de inhoud en sprekers van één webinar bepalen.

³⁰ Het *Consortium against the Commercialisation of Healthcare* is recent in het leven geroepen door een aantal grote beleidsgerichte organisaties die de privatisering van gezondheid op het internationale niveau in kaart brengen en er beleidswerk rond doen. Dit consortium is vooral gericht naar grote internationale instellingen zoals de Wereldbank alsook multilaterale gezondheidsprogramma's. Viva Salud volgt de vergaderingen, maar heeft tot nu toe nog geen actieve rol gespeeld in de ontwikkeling van materiaal.

programmapartners om hun werk binnen de netwerken uit te voeren (de meeste vergaderingen gingen gewoon online door, position papers werden geschreven etc.). Anderzijds heeft *Viva Salud* in het bijzonder met haar expertise rond recht op gezondheid de opportuniteit gezien om extra het belang van een sterk systeem van publieke gezondheid te benadrukken via specifieke campagnes die duidelijk inspeelden op de noden van belanghebbenden.

- Ondanks de “*shrinking space for civil society*” binnen de Belgische samenleving, moet vastgesteld worden dat de **politieke context** relatief positief geëvolueerd is op het federaal niveau, met een Minister van Ontwikkelingssamenwerking die geïnteresseerd en toegankelijk is voor het beleidswerk van de programmapartners. Bovendien heeft de Minsiter in haar beleidsnota WBE uitdrukkelijk naar voor geschoven. Ook agro-ecologie staat op de agenda van Minsiter Kitir en meer bepaald hoe zij agro-ecologie wil steunen in de partnerlanden van de Belgische Ontwikkelingssamenwerking. Zo heeft Minister Kitir toegezegd op een door Solidagro ge-co-organiseerd bezoek aan een CSA-boerderij en is zij op missie gegaan in West-Afrika waar ze onder andere de focus van agro-ecologie koos en netwerkte met Solidagro’s landenvertegenwoordigers en lokale partners.
- De evaluator heeft kunnen vaststellen dat de programmapartners intern hebben gereflecteerd over hoe zij zich wensen te **positioneren binnen de netwerken en wat ze hiermee willen bereiken**. De gekozen netwerken sluiten aan bij de prioriteiten van de programmapartners en van de bewegingen die ze ondersteunen (enkel van toepassing op Viva Salud). De programmapartners engageren zich ook op een realistische manier in het beleidswerk, op basis van hun eigen capaciteit. In het geval van Viva Salud en Solidagro werd deze capaciteit bovendien versterkt dankzij de aanverwerving van een voltijdse medewerker. (Zie §4.1.3. *Efficiëntie*) Dit heeft er bij hen voor gezorgd dat zij extra geïnvesteerd hebben in SD4 met mooie bereikte resultaten. (Zie §4.1.2. *Doeltreffendheid*) Bij KIYO heeft deze reflectie tot een zeer realistische beslissing geleid dat zij veeleer gaan investeren in inhoudelijke versterking van de netwerken en jongeren(organisaties) zullen empoweren om zelf aan beleidsbeïnvloeding te doen. Er wordt dus duidelijk afgestapt van de rechtstreekse aanpak van het huidige programma.

Coherentie

Gezien de verschillende opbouw en aanpak binnen de 3 specifieke doelstellingen kunnen deze beschouwd worden als zijnde 3 individuele projecten binnen eenzelfde programma. Desondanks de belangrijke uitdagingen dat dit met zich heeft meegebracht, stelt de evaluator vast dat de coherentie binnen het België-luik positief geëvolueerd is sinds de tussentijdse evaluatie.

Wat de ***interne coherentie*** betreft valt het op dat de programmapartners sinds de tussentijdse evaluatie op een meer realistische manier samenwerken binnen het gezamenlijk programma. De programmapartners kennen elkaar beter onderling en hebben ook zichzelf beter leren kennen in interactie met de anderen. Het gezamenlijk programma heeft heel wat (soms reeds bestaande) interne reflecties aangemoedigd die geleid hebben tot duidelijke positioneringen binnen het gezamenlijk programma.

Over het algemeen moet vastgesteld worden dat de samenwerking binnen het programma constructiever is geweest tijdens de tweede helft van het programma. Dit heeft ervoor gezorgd dat er niet geforceerd op zoek is gegaan naar gezamenlijke activiteiten en dat diegene die hebben plaatsgevonden extra relevant en doeltreffend zijn geweest. Het blijft wel belangrijk om de rechtenbenadering in de verf te blijven zetten, ook na het einde van het gezamenlijk programma.

De **externe coherentie** van het programma dient niet meer uitbundig aangetoond te worden. Met de verrechtsing van de maatschappij zijn beleidslijnen internationaal goed geformuleerd maar niet goed vertaald op nationaal vlak. Het is de rol van de programmapartners om daarop in te spelen op het vlak van beleidsbeïnvloeding. De uitwerking van de visietekst rond de rechtenbenadering, de website, alsook het seminarie ter attentie van alle Belgische actoren van ontwikkelingssamenwerking is bijzonder coherent gezien de toenemende aandacht die de rechtenbenadering geniet bij zowel andere Belgische ngo's als DGD. Viva Salud verdient ook extra aandacht wat betreft de coherentie met de evoluerende context gezien de manier waarop zij hebben kunnen inspelen op de coronacrisis dankzij hun expertise omtrent recht op gezondheid.

3.1.2. Doeltreffendheid

Het België-luik van het gezamenlijk programma heeft als doel wenst het draagvlak te versterken bij de rechthebbenden zodat zij opkomen voor het laten gelden van hun rechten. Hoewel de indicatoren in bepaalde gevallen onduidelijk geformuleerd zijn en de gezamenlijke doelstellingen op een nogal kunstmatige manier zijn weergegeven, lijkt het erop dat het België-programma deze grotendeels heeft verwezenlijkt.

Zoals blijkt uit de analyse van elk van de onderstaande specifieke doelstellingen en hun resultaten, is het België-programma er grotendeel in geslaagd om

- **(SD1)** leerlingen te laten opkomen voor hun individuele en collectieve rechten;
- **(SD2)** sociale organisaties en Belgische actoren van OS te versterken en te mobiliseren voor het laten gelden van kinderrechten, het recht op voedsel en het recht op gezondheid, met focus op de rechtenbenadering; en
- **(SD4)** beleidsmakers te laten reageren op aanbevelingen van netwerken om de rechtenbenadering te integreren en voorop te stellen in het beleid.

Ondanks de terugtrekking van Solidagro uit **SD1**, stelt de evaluator vast dat de **resultaten bereikt** zijn.

Indien enkel gekeken wordt naar de bereikte resultaten in het logisch kader stelt men vast dat de formulering van de indicatoren in bepaalde gevallen voor interpretatie vatbaar is, wat de invulling ervan niet zo eenvoudig maakt. Als naar de resultaten gekeken wordt vanuit een breder perspectief met oog voor de vele achtergrondinformatie die bestaat rond WBE blijkt dat de organisatie-specifieke aanpak van WBE door KIYO alsook de manier waarop de organisatie erin slaagt om op maat te kunnen samenwerken met de scholen, voor een goede doeltreffendheid zorgt: *“Een maatgerichte aanpak die zich aanpast aan de noden en standpunten van de doelgroepen kan effectiviteit van de acties bevorderen. Een nauwe afstemming met hun manier van werken (inhoud, ritme, aanpak) alsook de aandacht die wordt besteed aan het opbouwen en onderhouden van een langdurige vertrouwensrelatie zijn belangrijke bevorderende factoren.”*³¹

Onder **Resultaat 1** worden leerlingen (via integratie in de lespraktijk van de leerkracht) meegenomen in een traject dat hen **versterkt in de kennis rond kinderrechten en de manier waarop zij hiervoor kunnen opkomen**. Ook worden de jongeren hier in België in contact gebracht met jongeren elders dankzij de sterke link die KIYO onderhoudt in haar partnerlanden. Via uitwisseling en door de link te leggen met wat er elders in de wereld gebeurt, wil KIYO het **kritisch bewustzijn** van jongeren aanwakkeren omtrent de mondiale rechtenproblematiek en hen op deze manier op een concrete en duurzame manier activeren.

---

³¹ « Hoe kan je de impact van professionalisering voor leraren in kaart brengen? », E. MERCHIE, M. TUYTENS, G. DEVOS & R. VANDERLINDE, Universiteit Gent, 2015.

In dit kader ontwikkelde KIYO een online tool genaamd **Action4Rights**³² waarmee jongeren aan de slag kunnen om een sociale en duurzame actie op te zetten. Zo wil KIYO de jongeren aansporen om actieve wereldburgers te worden.³³ Rekenend op de mogelijke effecten van transfer via de leerkracht, heeft KIYO er correct voor gekozen om de trajecten te begeleiden door de leerkrachten te coachen om ervoor zorgen dat zij zelf dit proces met de jongeren in handen nemen zodat deze trajecten ook effectief meer kans op slagen hebben. Belangrijk hierbij is ook dat de handleiding handvaten aanbiedt voor de integratie van Action4Rights binnen de vakoverschrijdende eindtermen, wat het voor leerkrachten gemakkelijker maakt om WBE in de klaspraktijk te integreren.

Onder **Resultaat 2** werd gewerkt aan de integratie van de kinderrechten in het beleid van de school via jongerenparticipatie. Concreet vertaalde zich dat in een engagement van leerkrachten via het project **School for Rights**. Het Partnerschap **Kinderrechtenscholen/School for Rights** is een samenwerkingsverband tussen een aantal educatieve organisaties met een specialisatie in kinderrechteneducatie. De doelstelling hiervan is enerzijds het coachen van schoolteams zodat zij een kinderrechtenaanpak integreren in hun dagelijkse schoolpraktijk en -beleid en anderzijds expertise verwerven en delen voor het toepassen van een kinderrechtenbenadering in het onderwijs. De uitdaging binnen School for Rights is dat ook hier integratie van WBE in de school via de leerkrachten passeert hoewel de doelstelling betrekking heeft op een verandering van het schoolbeleid.³⁴

Resultaat 3 heeft betrekking op Brede school-actoren waarvan de betrokkenheid in het WBE-verhaal van KIYO een belangrijke uitdaging blijft. Desondanks kan **“Jong Kortrijk spreekt”** benoemd worden als een zeer doeltreffend voorbeeld van implicatie van een Brede School-actor. Zo organiseerde op 10 mei 2019 de Stad Kortrijk voor het eerst een Burgerkabinet Jong Kortrijk Spreekt. Jongeren konden vijf actuele thema’s en concrete acties voorstellen aan Kortrijkse politici. Zeven scholen hebben hieraan deelgenomen met in totaal 60 leerlingen uit de derde graad secundair. KIYO heeft dit concept mee in elkaar gestoken en die samenwerking werd als optimaal beschouwd. Bovendien zijn 25 acties voortgekomen uit dit initiatief die zijn meegenomen in het gemeentebestuur.

Tot slot dient vastgesteld te worden dat ondanks de doeltreffendheid van SD1, er nood is aan verankering. Uit studie is gebleken dat een **stijgende mate van verankering gepaard zou gaan met een grotere duurzaamheid van WBE-initiatieven, een sterkere betrokkenheid van de bredere schoolgemeenschap, alsook een sterkere aansluiting bij de leerplannen en eindtermen** (inclusief vakoverschrijdende eindtermen – VOET).³⁵

Wat de **doeltreffendheid** betreft **binnen SD2** moet benadrukt worden dat de coronacrisis de programmapartners heeft verplicht om de geplande interventiestrategie en activiteiten aan te passen. Hoewel dit extra uitdagend was, stelt de evaluatie vast dat de **resultaten bereikt** zijn.

Indien abstractie gemaakt wordt van het hoge personeelsverloop heeft deze periode de programmapartners duidelijk tot interne reflectie gebracht over hun identiteit en de mate waarin ze meer doeltreffend zouden kunnen zijn. Tegelijkertijd heeft de coronacrisis ook voor opportuniteiten gezorgd. De ervaringen zijn daarom ook zeer verschillend voor elke organisatie.

De **inhoudelijke (Resultaat 1) en organisatorische (Resultaat 2) versterking van de sociale organisaties** die door Viva Salud en Solidagro geïmplementeerd worden, dienen apart besproken te

---

³² <https://www.action4rights.be/>

³³ Zie de handleiding genaamd “Action4Rights: een traject om actieve wereldburgers te vormen”.

³⁴ De intentie van S4R is om leerlingen ook mee te krijgen in het project maar de leerlingen beseffen onvoldoende dat ze deelnemen aan een traject met KIYO. Het meten van de effecten op de leerlingen binnen S4R blijft dan ook een uitdaging.

³⁵ « Wereldburgerschapseducatie op maat. Behoeftonderzoek in het Vlaams secundair onderwijs. », J. VAN ONGEVALLE, H. KNIPPRATH, G. JUCHTMANS & I. POLLET, Kleur Bekennen, HIVA, 2015.

worden wat de doeltreffendheid betreft omwille van het belangrijk verschil in de profielen van de doelgroep en de aanpak door de programmapartner.

Solidagro versterkt op inhoudelijk en organisationeel vlak 1 partnerorganisatie, namelijk Dwagulu Dekkente. Er worden geen mobiliserende activiteiten georganiseerd (Zie §4.1.1. *Relevantie* - intern leertraject van sensibiliseren naar mobiliseren).

De verwevenheid tussen Solidagro en Dwagulu is van dergelijke aard dat Dwagulu als dochterorganisatie & vrijwilligerstak van Solidagro beschouwd kan worden. In dat opzicht lijkt het artificieel om Dwagulu Dekkente als een totaal aparte sociale organisatie te beschouwen in de strikte zin van SD2.

Tijdens de coronacrisis heeft Dwagulu nood gehad aan extra ondersteuning aangezien het enthousiasme van de vrijwilligers wat gedaald was. Dankzij de trekkersrol die Solidagro hierin heeft gespeeld zijn er toch activiteiten georganiseerd zoals de vormingsdagen (Zie §4.1.1. *Relevantie*). Dwagulu zelf heeft in die periode haar aanpak in vraag gesteld, in het bijzonder toen is gebleken dat de aanpassing van hun inleefreizen naar meer interculturele uitwisseling binnenslands (vb. online uitwisseling, lokaal inleeftraject in Sint-Niklaas met asielzoekers dankzij samenwerking met Rode Kruis opvangcentrum) een succesvol en creatief alternatief is gebleken. Deze aanpassingen zullen in de mate van het mogelijke³⁶ ook na de coronacrisis verder worden opgenomen. (Zie §4.1.4. *Impact & Duurzaamheid*). Bovendien is dit een betere aanpassing aan de leerlingenpopulatie die Dwagulu wenst te bereiken. Zoals voor vele WBE-actoren blijft het een uitdaging ook voor Dwagulu Dekkente om een meer diverse en minder gegoede leerlingenpopulatie aan te trekken voor uitwisselingsreizen. Dit is een belangrijke beperking van uitwisselingsreizen die bevestigd wordt in de literatuur: *ASO-scholen vinden het immers belangrijk om de wereld binnen te brengen in de school of leerlingen naar de wereld te brengen via uitwisselingsprojecten en inleefreizen, maar in scholen die ook (andere) onderwijsvormen aanbieden is de aandacht voor het Zuiden of ontwikkelingslanden iets minder prominent aanwezig. TSO en BSO-scholen trachten daarbij bovendien sterk de link te leggen met de eigen leefwereld van de leerlingen, die al sterk door diversiteit is getekend.*³⁷ Aangezien Dwagulu Dekkente een diverser doelpubliek wil bereiken, is dit ook evidentier via online uitwisselingen alsook via uitwisselingen met jongeren uit het Rode Kruis opvangcentrum. Dit verklaart waarom de door de coronacrisis doorgevoerde aanpassingen een mooie opportuniteit zijn om Dwagulu Dekkente's aanpak hieromtrent te verfijnen.

Inhoudelijk werd Dwagulu sterk versterkt en geïnspireerd door het gezamenlijk programma, de opportuniteiten die de samenwerking met de programmapartners hebben geboden heeft Dwagulu volledig omarmd. Zowel de rechtenbenadering als aandacht en integratie voor zowel agro-ecologie, kinderrechten, recht op gezondheid (en ook mensenrechten) werden maximaal opgenomen in hun werking. Het is eveneens duidelijk dat Dwagulu doorheen het gezamenlijk programma geëvolueerd is tot een sterke(re) organisatie. Solidagro stelt één betalende kracht ter beschikking van Dwagulu. Op inhoudelijk vlak probeert deze persoon Dwagulu te versterken door het aanreiken van vormingen en het overbrengen van expertise.³⁸ Op organisationeel vlak heeft Solidagro een coördinerende rol en behoudt het overzicht over alle werkgroepen binnen Dwagulu Dekkente. Zij neemt ook een

---

³⁶ De online uitwisseling tussen jongeren uit St-Niklaas en jongeren uit West-Afrika verliep iets moeilijker, waardoor soms vooroordelen bevestigd in plaats van bestreden werden. Solidagro geeft de voorkeur aan een 'echte' uitwisseling hierop natuurlijk de voorkeur. De uitwisseling met de jongeren uit het opvangcentrum van het Rode Kruis werd intern wel als heel positief geëvalueerd. Er wordt uitgekeken hoe dit verder kan geïntegreerd worden in de werking van Dwagulu Dekkente.

³⁷ Idem

³⁸ Zo heeft Solidagro samen met Viva Salud bijgedragen aan een vorming voor hun respectievelijke sociale organisaties (o.a. Dwagulu Dekkente dus) over dekolonisatie. Hoewel een externe spreker uitgenodigd werd, werd Solidagro's beleidsmedewerker betrokken bij deze sessie om te modereren binnen een break-out room.

uitvoerende rol op, zoals het zoeken van begeleiders, het organiseren van weekends voor begeleiders etc. Deze aanpak stemt alvast tot nadenken aangezien het niet voorzien wordt dat deze organisationele ondersteuning op bepaalde termijn door Dwagulu overgenomen zou worden. Gezien de resultaten die bereikt werden bij Dwagulu dient de status quo van de samenwerking zoals die voorzien werd binnen SD2 enigszins in vraag gesteld te worden. Gezien de aangetoonde versterking van Dwagulu is het aangeraden dat Solidagro de organisationele ondersteuning progressief afbouwt en zo extra tijd en middelen kan investeren in de inhoudelijke versterking van Dwagulu Dekkente. Ook wordt aangeraden om de inhoudelijke ondersteuning vanuit een Wereldburgerschapsperspectief te bekijken.

Viva Salud ondersteunt verschillende sociale organisaties waarvan Cubanismo.be en intal de voornaamste zijn. Deze organisaties zijn, in tegenstelling tot Dwagulu Dekkente, wel sterk mobiliserende organisaties zijn. Ook in dit geval is er historisch een sterke verwevenheid tussen de drie organisaties, maar Cubanismo.be en intal zijn ondertussen autonoom geëvolueerd en hebben een zeer uitgesproken onafhankelijkheid ontwikkeld op het vlak van aanpak en werking. Daarnaast werden tijdens het programma nog andere sociale organisaties inhoudelijk versterkt (Zie §4.1.1. Relevantie) zoals Geneeskunde voor het Volk (GVHV), Redfox, Comac, Quinoa. Deze organisaties werden versterkt via vormingen op maat over het recht op gezondheid, al dan niet gebaseerd op de situatie in de partnerlanden. Ook op organisatorisch vlak werden sociale organisaties versterkt door vormingen over bijvoorbeeld empowerment.

Viva Salud heeft de coronacrisis als opportuniteit gegrepen om haar expertise rond recht op gezondheid veel meer aan de dag te brengen en ook verder te verdiepen (zie hieronder doeltreffendheid van SD4). De ondersteuning binnen SD2 was veeleer in het licht van deze strategische heroriëntering/ focus. Inhoudelijk heeft Viva Salud haar partners en bewegingen in relatie kunnen brengen via webinars wat in het geval van intal eraan heeft bijgedragen dat ze expertise hebben uitgewisseld omtrent mobilisatie en het ganse proces dat eraan voorafgaat. Gezien de sterke reputatie van de gezondheidszorgen in Cuba, was die parallel ook voor Cubanismo een mooie opportuniteit. Op deze manier was iedereen mee in het verhaal en daar heeft Viva Salud doeltreffend op ingespeeld. Bovendien werden ook hier de sociale organisaties versterkt via vormingen (Zie §4.1.1. Relevantie) waarvan de effecten in de activiteiten vastgesteld werden (vb. de Paascampagne).

Onder SD4 worden de verschillende campagnes waarvoor Viva Salud gemobiliseerd heeft rond recht op gezondheid verder besproken. Wat duidelijk is, is dat Viva Salud haar eigen identiteit versterkt heeft doorheen de coronacrisis en dat zij daar ook lessen uit heeft geleerd die verder meegenomen worden binnen haar aanpak. De samenwerking met de sociale organisaties zal in de toekomst ook veel horizontaler verlopen: Viva Salud zal haar inhoudelijke expertise ter beschikking stellen van de sociale organisaties die zelf reeds sterk zijn in het mobiliseren van de achterban. Op organisationele versterking zal Viva Salud zich in de toekomst niet meer expliciet toespitsen. Capaciteitsopbouw zal voornamelijk plaatsvinden door middel van ondersteuning (inhoudelijk, organisatorisch, enz.) binnen gezamenlijke campagnes en niet meer *ad hoc* zoals dit tot nu toe het geval was.

Voor **KIYO die 4de pijlers inhoudelijk versterkt en hun projecten analyseert in het Zuiden vanuit een kinderrechtenperspectief (Resultaat 3)**, was het niet evident om nieuwe organisaties te vinden voor de trajecten die ze aanbieden. Dit heeft dan ook extra veel moeite gekost door de sanitaire crisis. De reflectie vanuit kinderrechten is in die periode niet als prioritair beschouwd geweest.

De indicatoren werden door KIYO behaald en bij de afgesloten trajecten worden ook positieve veranderingen vastgesteld. Het feit dat KIYO echt op maat werkt van de 4de pijlers heeft er ook voor

gezorgd dat KIYO een methodologie heeft uitgewerkt waar ze nu verder op kunnen bouwen³⁹. Ook de rechtenbenadering is een “eye opener” voor de 4de pijlers: het is belangrijk dat zij inzien dat wat zij doen binnen een groter kader past in de context van ontwikkelingssamenwerking. De rijkdom aan informatie die KIYO in haar partnerlanden heeft wordt ook gebruikt binnen het België-luik door hen met elkaar in relatie te brengen om ervaringen en expertise uit te wisselen. Dergelijke uitwisselingen zijn zeer waardevol voor 4de pijlers en dragen ook bij tot de integratie van een kinderrechtenperspectief binnen hun project.

KIYO heeft binnen het programma niet enkel 4de pijlers maar ook een paar ngo’s ondersteund bij de integratie van een kinderrechtenperspectief binnen hun respectievelijke projecten. Ook daar verliep de ondersteuning op maat en heeft dit bijgedragen aan een verhoogde erkenning van KIYO als referentie-organisatie voor de kinderrechten binnen de Belgische ontwikkelingssector. Desalniettemin en hoewel maatwerk in dit geval een zekere doeltreffendheid met zich heeft meegebracht, lijkt het een gemiste kans te zijn dat de ondersteuning van het 4de pijler steunpunt⁴⁰ er niet voor heeft gezorgd dat zij zelf voldoende versterkt werden om 4de pijlerorganisaties sneller en doelgerichter door te verwijzen.

De expertise van het gezamenlijk programma over de **rechtenbenadering** geniet duidelijk een **breder erkenning bij de sociale organisaties, de netwerken en de actoren van de ontwikkelingssamenwerkingssector (Resultaat 4)**. Zoals reeds uitgewerkt binnen §4.1.1. *Relevantie*, is het **gezamenlijk programma** erin geslaagd om de rechtenbenadering te verankeren door verder te bouwen op de uitgewerkte visietekst met video, website en het seminarie over de rechtenbenadering dat gericht is op alle actoren van de Belgische ontwikkelingssamenwerking.

Met betrekking tot SD4 is de doeltreffendheid over het algemeen erg goed. In tegenstelling tot SD1 en SD2 zijn de geplande activiteiten binnen SD4 ondanks de sanitaire crisis, weliswaar op een aangepaste manier, gewoon kunnen verder gaan aangezien het voornamelijk overleg en studietijd vraagt. De mate waarin de **resultaten bereikt** werden en die de erg goede score verantwoordt, wordt duidelijk weergegeven door de explosie aan behaalde resultaten binnen het logisch kader. Ter illustratie werden niet minder dan 44 (op een voorzien 25-tal) verwijzingen van beleidsmakers geteld naar analyses van de netwerken waarin de programmapartners actief zijn rond het recht op gezondheid, voedsel en kinderrechten. Bovendien werden ook 46 (op een voorzien 42-tal) thema’s geteld waarover de netwerken beleidsdialogen hebben gevoerd met beleidsmakers.

Aangezien de beleidsbeïnvloeding binnen SD4 thematisch verloopt en elk programmapartner haar werk individueel heeft moeten verantwoorden (er is 1 resultaat per programmapartner), wordt een meer genuanceerde analyse mogelijk gemaakt:

Op basis van de bereikte effecten binnen **Resultaat 1** kan gezegd worden dat dankzij een door contextuele factoren gesensibiliseerde samenleving, de netwerken extra opportuniteiten hebben gehad om het maatschappelijk draagvlak te versterken voor specifieke beleidseisen die het **recht op gezondheid (Viva Salud)** bevorderen. Zoals reeds aangegeven (*Zie §4.1.1. Relevantie*) heeft Viva Salud haar kans gegrepen met de coronacrisis om het recht op gezondheid (met specifieke aandacht voor toegang tot gezondheid) op de agenda te zetten van de beleidsmakers. In deze context heeft Viva Salud er ook voor gekozen om een voltijdse medewerker te mobiliseren op beleidsbeïnvloeding wat uiteraard de doeltreffendheid mede verhoogd heeft.

---

³⁹ Zie de start up kit van KIYO rond de 4 principes van het kinderrechtenverdrag met concrete tip & tricks over de manier waarop een organisatie dankzij de kinderrechtenbenadering haar project op een doeltreffende en duurzame manier kan verbeteren.

⁴⁰ <https://4depijler.be/steunpunt/>

Door te focussen op het recht op gezondheid, heeft **Viva Salud** een zekere bekendheid verworven zowel in België als op Europees vlak via het Europees Burgerinitiatief “No profit on pandemic”⁴¹. Viva Salud heeft door deze focus haar thematische expertise kunnen aanwenden en op deze manier ook haar legitimiteit versterkt. Door te werken rond zorgvuldig gekozen campagnes kon ze bovendien bondgenoten verenigen rond éénzelfde thema waardoor Viva Salud in contact gekomen is met organisaties die ze kon versterken en waarvoor vormingen voorzien werden. Deze aanpak heeft bijgedragen aan een verhoogde doeltreffendheid van SD2. Tot slot is de samenwerking met sociale organisaties horizontaal geëvolueerd, waarbij de samenwerking met de partners meer op gelijke voet verloopt dan voorheen. De ervaringen van Viva Salud met “*Defend the defenders*” op de Internationale dag van de rechten van de mens op 10 december, is daar een voorbeeld van.

Zoals reeds aangegeven werd onder Zie §4.1.1. *Relevantie* heeft de context ook binnen de beleidsbeïnvloeding van **Solidagro** voor opportuniteiten gezorgd die het mogelijk hebben gemaakt om mooie resultaten te bereiken al blijft de verwijzing van beleidsmakers naar analyses, in strikte zin, een ambitieuze indicator. Na de tussentijdse evaluatie hebben ook zij ervoor gekozen om in te zetten op een voltijdse medewerker beleidsbeïnvloeding die op deze manier de expertise rond **recht op voedsel en voedselzekerheid door middel van agro-ecologie** optimaal ter beschikking stelt van de netwerken Voedsel Anders en de Coalitie tegen de honger waar Solidagro nu ook meer een trekkersrol in gaat nemen om zo onrechtstreeks te kunnen wegen op het beleid (**Resultaat 2**). Dit is een zeer positieve evolutie in vergelijking met de tussentijdse evaluatie waar beleidsbeïnvloeding enkel werd meegenomen wanneer er tijd voor was. Enkele concrete voorbeelden zijn onder andere het bezoek van Meryame Kitir, Minister van Ontwikkelingssamenwerking aan een agro-ecologische boerderij, waar de Coalitie tegen Honger eveneens over gecommuniceerd heeft naar al haar leden. De Minister heeft bovendien de belangrijkste boodschappen van de Coalitie overgenomen in een interview tijdens dit bezoek.⁴² Een ander interessant voorbeeld binnen SD4 is de Campagne die door de Coalitie tegen de Honger #yes2agroecology die in 2020 plaatsvond en die Solidagro mee uitstuurde. Daarnaast bezorgde Solidagro een beleidsbrief aan Minister Kitir tijdens haar bezoek in mei 2021, genaamd “*Hervorming van voedselsystemen: zal de Top van de Verenigde Naties -UNFFS- een verschil maken?*”. Deze beleidsbrief werd gezamenlijk door Solidagro en Île de Paix geschreven. Dit heeft onder andere geleid tot een erkenning van het belang van agro-ecologie door Vooruit en Minister Kitir zelf die concrete beslissingen genomen heeft. Zo heeft het lobbywerk van CTH ertoe bijgedragen dat de Minister een budget heeft voorzien van 50 miljoen voor een Klimaatprogramma in de Sahel waar agro-ecologische landbouw een groot onderdeel van zal zijn.⁴³

Voor **KIYO** is de uitvoering van SD4 bijzonder uitdagend geweest: de resultaten waren moeilijk te behalen en de middelen die zij ervoor hadden waren ook erg beperkt (geen voltijdse medewerker die hierop gemobiliseerd wordt). Progressief is bij hen het besef gegroeid dat beleidsbeïnvloeding niet voor hen weggelegd is en werd een nieuwe aanpak ontwikkeld. Op het einde van dit programma, evolueert KIYO dan ook bewust naar een verminderde doeltreffendheid van **Resultaat 3** waarbij KIYO geen actieve rol meer speelt binnen de platformen PKIO en KIRECO. Toch heeft KIYO inhoudelijk kunnen bijdragen aan verschillende uitgewerkte tools binnen de platformen zoals de “Inspiratiegids voor actoren in de sector ontwikkelingsamenwerking met betrekking tot de integratie van kinderrechten in hun programma’s. Ook het document “*Agenda 2030: kinderspel? Kinderrechten en*

---

⁴¹ <https://noprofitonpandemic.eu/nl/>

⁴² Reportage op Rob-tv : <https://www.robtv.be/nieuws/minister-kitir-bezoekt-boerderij-in-heverlee-ik-heb-geleerd-hoe-autonoom-een-landbouwer-kan-zijn-119391> en communicatie van Solidagro hier omtrent

⁴³ Ter aanvulling: Minister Kitir ontmoette tijdens haar missie in West-Afrika in oktober 2021, de landenvertegenwoordiger van Solidagro in Senegal, Douda Diallo. Ze heeft bovendien ook een standje van Solidagro’s partner bezocht met info over hun werk. Ook de voorzitter van de vrouwenfederatie nam het woord, net als de burgemeester en Sous-Préfet van Toubacouta. Allen kennen Solidagro goed en hebben het gehad over de impact van Solidagro in de regio.

de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen” is een relevante voorstelling van de integratie van de kinderrechtenbenadering binnen de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen om ervoor te zorgen dat kinderen en hun rechten centraal gesteld worden en zo op participatieve wijze duurzame ontwikkeling te garanderen. Specifiek omtrent de coronacrisis heeft PKIO eveneens een nota ontwikkeld omtrent de impact van COVID-19 op kinderen en minderjarigen.

3.1.3. Efficiëntie

De evaluatie toont aan dat de programmapartners van het gemeenschappelijk programma schaalvoordelen hebben gerealiseerd door het werken in een gemeenschappelijk programma. Hoewel het bilan vrij positief oogt, dient eraan herinnerd te worden dat SD3 het onderwerp is van een aparte impactevaluatie en dus niet mee opgenomen werd bij deze evaluevaluatie. Om deze redenen is de beoordeling van de efficiëntie van het gezamenlijk programma in deze evaluatie maar een gedeeltelijke analyse.

De **efficiëntie binnen SD1 is zeer goed** gezien de inspanningen die geleverd worden en de bereikte resultaten maar eveneens gezien de personeelsinzet bij KIYO waarbij 1 voltijdse medewerker zich blijvend heeft ingezet voor de uitvoering van een zeer ambitieuze specifieke doelstelling. Ook de coronacrisis draagt weliswaar gedeeltelijk bij tot een verhoogde efficiëntie aangezien online afstemmen met een leerkracht tussen twee coaching sessies in bijvoorbeeld heeft aangetoond dat dit kan bijdragen tot een kwaliteitsvolle opvolging in plaats van “enkel” 4 à 5 coaching sessies in levenden lijve. Dit zal ook in de toekomst verder meegenomen worden.

De efficiëntie binnen SD2 is positief geëvolueerd en kan als “goed” beschouwd worden. Door de coronacrisis zijn de programmapartners tot de vaststelling gekomen dat ondanks de aanpassingen die doorgevoerd werden met minder middelen toch mooie resultaten werden bereikt.

“We zijn efficiënter geworden door op een andere manier te werken.”

Het valt niet te ontkennen dat de toegenomen efficiëntie in bepaalde gevallen ook ten koste was van andere aspecten die via online vormingsdagen of webinars duidelijk verloren gaan zoals informelere gesprekken, etc. Doelstellingen werden dus zeker niet op dezelfde manier bereikt maar toch heeft ook op het vlak van efficiëntie de coronacrisis voor interessante opportuniteiten gezorgd die de werkmethodes binnen de sector ontwikkelingssamenwerking waarschijnlijk blijvend gaan tekenen.

- ***Solidagro*** en Dwagulu hebben samen sterk geïnvesteerd in die periode waardoor zij zich zo vrij snel en goed hebben kunnen heroriënteren. Minder dure trajecten werden voorgesteld aan de jongeren aangezien de interculturele uitwisselingen herdacht werden in een binnenlandse context en dus zonder (dure) inleefreis zijn verlopen. In bepaalde gevallen heeft de digitale aanpak ook extra betrokkenheid kunnen creëren. Volgens Solidagro is voor Dwagulu in die periode de uitwisseling met partners veel sterker geweest en ook Solidagro heeft zich extra geïnvesteerd.
- ***Viva Salud*** heeft het gevoel dat ze minder gedaan hebben met de bewegingen omdat ze hen ook moeilijk konden ondersteunen. Inhoudelijk heeft Viva Salud wel erg kunnen investeren in de versterking van de bewegingen (via webinars) die mede door de sociale organisaties georganiseerd werden maar die hebben ze niet per se sterk gepromoot. Zij hebben in die periode minder vormingsmomenten georganiseerd.
- Voor ***KIYO*** is er geen belangrijk verschil geweest aangezien de begeleidingstrajecten met de 4de pijlers reeds online gebeurden. Het was echter wel moeilijker om geïnteresseerde 4^{de}

pijlers te vinden die bereid waren om in een traject te stappen. De dag van de 4de pijler die online is verlopen en waar KIYO een sessie animeerde, heeft een veel groter bereik gehad dan gewoonlijk hoewel de context moeilijker was voor de 4de pijlers om zich te impliceren.

Met betrekking tot **SD4** kan de **efficiëntie** als zijnde “goed” beoordeeld worden. Sinds de tussentijdse evaluatie hebben 2 programmapartners extra geïnvesteerd in hun beleidswerk door een voltijdse medewerker ter beschikking te stellen van het beleidswerk binnen het programma. In beide gevallen heeft deze aanwerving ervoor gezorgd dat extra tijd vrijgekomen is waardoor een actievare deelname binnen de netwerken mogelijk gemaakt werd. Deze aanpak heeft ook duidelijk vruchten afgeworpen gezien de bereikte resultaten. Bovendien is het budget zeer laag binnen SD4 omdat de voornaamste kost ook effectief personeelskosten zijn (als een beleidsmedewerker activiteiten organiseert dan worden die onder SD3 georganiseerd).

Voorbeelden van gezamenlijke activiteiten met schaalvoordeel:

- De verankering van de rechtenbenadering is het grootste schaalvoordeel dat onder SD4 valt. Geen enkele programmapartner had dit alleen kunnen bewerkstelligen.
- Ook de vormingsdagen voor de sociale organisaties die door Viva Salud en Solidagro georganiseerd werden en die veel succes gekend hebben, zijn een mooi voorbeeld van een schaalvoordeel binnen SD2.
- Binnen SD4 werd “Defend the defenders” eveneens georganiseerd dankzij gezamenlijke investering van de programmapartners hoewel KIYO zich op het laatste moment inhoudelijk heeft gedistantieerd.
- Op het vlak van de coördinatie van het programma heeft de coördinatrice deelgenomen aan alle trajecten die gelinkt zijn aan de GSK's voor de drie partnerorganisaties. Ook heeft zij de evaluaties en de de hele programmarapportering (geleerde lessen, performantiescores en IATI) opgevolgd.

3.1.4. Impact en duurzaamheid

Het beoordelen van de impact binnen een ontwikkelingssamenwerkingsprogramma is complex en uitdagend, des te meer wanneer een programma nog in uitvoering is. Toch kunnen binnen de 3 SD's (zowel positieve als negatieve, verwachte en onverwachte) effecten op een illustratieve manier aangegeven worden.

Wat **SD1** betreft worden effecten van impact voornamelijk geobserveerd binnen het traject *School For Rights* die op een duurzame manier het schoolbeleid beïnvloedt zodat de school concreet met kinderrechten en jongerenparticipatie aan de slag gaat. De labels blijven 5 jaar geldig wat ervoor zorgt dat na afloop van die 5 jaar opnieuw met die scholen kan worden samengewerkt om het kinderrechtenperspectief blijvend te dynamiseren. Binnen *Action4Rights* belemmert het gebrek aan verankering binnen de school (buiten de gemotiveerde leerkrachten om), de impact van de interventie. Bovendien duren de trajecten maar 1 jaar en verandert de leerlingengroep die in zo'n traject instapt ook steeds. Opvolgingen na dit traject worden niet door KIYO voorzien in dit programma.⁴⁴ Wat het initiatief “Jong Kortrijk spreekt” kan in zekere mate over impact gesproken worden gezien de integratie van concrete actiepunten binnen het gemeentelijke beleid. Het feit dat ook 2.5 jaar na datum de coördinator binnen de stad Kortrijk zich zo positief uitspreekt over de samenwerking toont eveneens dat er blijvende effecten geobserveerd werden.

---

⁴⁴ KIYO geeft aan dat ze in de toekomst Action4Rights willen opstarten in scholen die ook een School for Rights traject volgen. Eén school is zo al in beide trajecten betrokken in het huidige programma wat de opvolging en meting ervan vergemakkelijkt.

Binnen SD2 zijn deze effecten moeilijk te beoordelen omdat alle programmapartners het erover eens zijn dat de specifieke doelstelling ongelukkig geformuleerd werd aangezien geïmpliceerd wordt dat alle sociale organisaties zich mobiliseren voor het laten gelden van kinderrechten, recht op voedsel, recht op gezondheid met focus op de rechtenbenadering. In de praktijk is de aanpak erg verschillend binnen het programma.

Zoals reeds aangegeven, werkt enkel **Viva Salud** met mobiliserende organisaties en zij hebben vooral impact gehad door de mobilisatie van de sociale organisaties rond het recht op gezondheid binnen SD 2. Dit gebeurde via de verschillende campagnes die zich toespitsen op de effecten van de coronacrisis op het recht op gezondheid van de rechthebbenden. In dat opzicht voert Viva Salud continu campagne, zowel op nationaal als op internationaal vlak. Haar identiteit is hierin ook sterk gegroeid doorheen het gezamenlijk programma. Door op de coronacrisis te kunnen inspelen heeft Viva Salud de resultaten van het programma kunnen bereiken en draagt zij in die zin ook bij tot de impact van SD2 die zich vertaalt in de aanpak van Viva Salud binnen SD4. **Aangezien de coronacrisis nog volop aan de gang is, dient op langere termijn, met wat meer afstand naar de effecten van de campagnes gekeken te worden.** Het Europees Burgerinitiatief “No Profit on pandemic” verdient hierbij extra aandacht aangezien het behalen van het nodige aantal handtekeningen een zeer belangrijk effect van het beleidswerk van Viva Salud kan zijn met een potentiële impact. De grootste belemmering van dit initiatief is haar beperkte zichtbaarheid waarvoor extra middelen zouden moeten worden voorzien om de slaagkans van de campagne te kunnen vergroten.

Voor **Solidagro** die geen mobiliserende organisatie ondersteunt is de impact van SD2 moeilijk te verantwoorden. Wel werden positieve effecten vastgesteld bij de analyse van de doeltreffendheid die om enige heroriëntering vraagt van de ondersteuning/ samenwerking tussen Solidagro en Dwagulu zodat de capaciteiten en interventie van Dwagulu beter tot hun recht komen. Binnen SD4 heeft Solidagro dankzij haar doeltreffende aanpak binnen de netwerken, plichtsdragers kunnen bereiken die het belang van agro-ecologie onderschrijven.

Ook **KIYO** ondersteunt geen mobiliserende organisatie en er kan dus moeilijk over impact binnen SD2 gesproken worden. De begeleidingstrajecten die met de 4de pijlers gevoerd werden dragen wel effecten met zich mee die op langere termijn zouden bekeken moeten worden. Zoals reeds uitgeschreven onder relevantie en doeltreffendheid, heeft de beleidsbeïnvloeding van KIYO voornamelijk gefocust op inhoudelijke bijdragen binnen de netwerken. In die context is wel een zeer interessante reflectie op gang gekomen bij KIYO waarbij zij op basis van de vastgestelde “*shrinking space for civil society*” bewust geworden zijn dat het belangrijk is om ook in België de jonge generatie aan de slag te zetten om te zorgen dat ook zij een rol spelen om hun rechten te laten gelden via participatie etc. Het is namelijk al een paar jaar duidelijk voor KIYO dat het België-programma hetzelfde is als de programma’s die KIYO in DR Congo en in Burundi uitvoert bijvoorbeeld. KIYO wenst daar dus meer en meer in te investeren omdat zij geloven dat door het versterken van jongeren (empowerment) *hokjes doorbroken kunnen worden*.

Wat de **duurzaamheid** van het gezamenlijk programma betreft dient aangegeven te worden dat zowel de programmapartners als de sociale organisaties duurzaam aan de slag zijn gegaan met de rechtenbenadering. Deze zit intussen ingebed in het DNA van de programmapartners die aangeven dat ze de rechtenbenadering ook blijvend als referentiekader gaan gebruiken.⁴⁵ Ook de uitgewerkte tools zullen geen zachte dood sterven. **Wel moet hier nog extra aandacht aan gegeven worden zodat het bestaande maximaal benut wordt, eventueel verder verspreid binnen de Belgische ontwikkelingssector⁴⁶ en indien nodig ook aangepast/ geüpdatet eens het huidige programma**

---

⁴⁵ Zie ter illustratie: “*Solidagro en agro-ecologie volgens de principes van de rechtenbenadering*”.

⁴⁶ De facto wordt dit voorzien in het kader van het Seminarie rond de rechtenbenadering dat in december georganiseerd wordt.

afgesloten is. De rechtenbenadering is intussen zo verankerd binnen de sector dat het stilaan bijdraagt tot een paradigmashift die het mogelijk maakt om op een duurzamere manier aan ontwikkelingssamenwerking te doen. In zekere zin is de rechtenbenadering uitgegroeid tot een bepaalde visie van de ontwikkelingssamenwerking waarbij de belanghebbenden centraal geplaatst worden. Het lijkt daarom interessant dat het werk en de leidende rol die het gezamenlijk programma op zich genomen heeft rond de rechtenbenadering verder gedragen wordt door een (koepel)-organisatie die bereid is om die trekkersrol op te nemen. De rechtenbenaderingseminarie die begin december 2021 georganiseerd werd met alle Belgische actoren van de ontwikkelingssamenwerking alsook met de twee koepelorganisaties 11.11.11 en CNCD-11.11.11 is hier al een mooi voorbeeld van. Bovendien heeft 11.11.11 aan het gezamenlijk programma gevraagd om de leiding te nemen van een “werf” die uitgewerkt zal worden met de leden van 11.11.11.

3.1.5. Transversale thematieken: gender & milieu

De integratie van de transversale thema's gender en milieu in het gezamenlijk programma is aanzienlijk versterkt sinds de tussentijdse evaluatie. Mede dankzij de specificiteit van de programmapartners en door onderlinge uitwisseling heeft dit tot zeer relevante en doeltreffende resultaten geleid die zullen bijdragen aan het duurzaam karakter van het programma.

Enkele concrete voorbeelden ter illustratie:

Voor **KIYO** is integratie van gender uiteraard een evidentie aangezien gendergelijkheid nauw verbonden is met kinderrechten. In de hele wereld leidt discriminatie op grond van gender tot ernstige schendingen. Een einde maken aan vooroordelen en aan alle uitingen van geweld door genderongelijkheid vormt een belangrijke stap in de strijd voor de naleving van kinderrechten. Binnen het PKIO-platform werd duidelijk ingezet op de **rechten en participatie van jonge meisjes**. KIYO heeft bovendien samengewerkt met de andere leden van het platform aan een inspiratiegids voor actoren in de sector van de ontwikkelingssamenwerking genaamd: “*Kinderrechten integreren in programma's voor ontwikkelingssamenwerking*” waar de thema's gender en leefmilieu prominent aan bod komen. Tot slot volgen op dit moment alle medewerkers van KIYO (in binnen- en buitenland) een intensieve Gender Training met een externe consultant.⁴⁷

Bij **Solidagro** staat het belang van milieu & klimaat uiteraard centraal, maar ook met gender werd heel concreet aan de slag gegaan. Zo werd het thema feminisme en agro-ecologie in de kijker gezet tijdens een webinar op het festival Kiemkracht. In samenwerking met Solidagro en Broederlijk Delen kwamen verschillende sterke vrouwen aan het woord die aantonen hoe (eco)feminisme en agro-ecologie belangrijke raakvlakken hebben en hoe vrouwelijke energie een belangrijke troef is op weg naar een ecologisch en sociaal landbouwmodel.⁴⁸ Bovendien heeft de beleidsmedewerker van Solidagro samen met Professor Barbara Van Dyck een bijdrage geschreven voor de Oikos denktank over “Gender en Voedselsystemen: tussen idealisering en ontkenning” waarin onder ander de Strategische Nota Voedselzekerheid en Landbouw⁴⁹ van het Ministerie van ontwikkelingssamenwerking van 2017 onder de loep genomen werd. Tot slot gaat Solidagro participeren in een studie die gender en klimaat integreert in agro-ecologie en landbouw.

Viva Salud is zich erg bewust van de noodzaak om gender & milieu te integreren in haar interventie en heeft aan een gender check-list gewerkt zodat genderspecten tijdens de activiteiten steeds

---

⁴⁷ Het project waarvoor KIYO beroep heeft gedaan op een externe consultant beoogt inhoudelijke thematische ondersteuning en versterking van competenties om een genderbeleid te ontwikkelen voor de organisatie (ter integratie van een genderperspectief in hun nieuwe youth empowerment strategie).

⁴⁸ Video van het webinar: <https://www.voedsel-anders.be/kiemkracht> & artikel hieromtrent

⁴⁹ http://www.diplomatie.be/oda/strategienota_landbouw_en_voedselzekerheid_2017.pdf

geïntegreerd worden.⁵⁰ Aangezien Viva Salud ook werkt rond de sociale determinanten van gezondheid krijgt milieu toch wel extra aandacht. Ter illustratie organiseert Be-cause Health een conferentie over klimaat & gezondheid waar Viva Salud actief aan meewerkt. Een mooi voorbeeld in een partnerland is het werk van Viva Salud in de Filippijnen waar gewerkt wordt rond de link tussen klimaat & gezondheid alsook de impact ervan op vrouwen.

Tot slot hebben de programmapartners op de **website van het gezamenlijk programma rond de rechtenbenadering**⁵¹ een specifieke sectie uitgewerkt voor gender en milieu waarbij de visie van het programma over die thema's en de toepassing ervan geïllustreerd worden aan de hand van concrete verhalen hierover in hun partnerlanden. Die reeks verhalen zouden aangevuld kunnen worden met concrete voorbeelden uit de realisaties van het België-luik.

---

⁵⁰ Zie interne nota van Viva Salud genaamd: "Donner une formation avec des lunettes genrées : pourquoi Viva Salud travaille-t-elle sur la thématique genre ? »

⁵¹ <http://approchedroits-rechtenbenadering.be/>

4. Geleerde lessen

- **Context & strategie van het programma:**

De laatste helft van de programmaperiode heeft sterk in het teken gestaan van de COVID-19 pandemie en de gevolgen ervan. Het programma werd in dat opzicht ook sterk aangepast. Zo hebben de begeleidingsessies met leerkrachten virtueel kunnen plaatsvinden maar zijn bepaalde acties en evenementen met leerlingen (gelinkt aan de trajecten) alsook activiteiten met onderwijsactoren niet kunnen doorgaan zoals voorzien. Deze situatie heeft de programmapartners gedwongen om het online landschap sneller te verkennen en de voordelen van “online tools” ten volle uit te spelen. Ook de impact van de sanitaire crisis op sociale organisaties en 4de pijlerorganisaties was groot. Fondsenwerving werd extra belemmerd en de druk op vrijwilligers was groot. Toch werd steeds op zoek gegaan naar creatieve alternatieven. Sommige innovatieve aanpassingen hebben klaarblijkelijk de deur opengezet voor interne reflectie over de integratie van een nieuwe aanpak binnen de werking van de organisaties. In het kader van de samenwerking met de sociale organisaties alsook in het kader van de trajecten met de 4de pijlerorganisaties zijn de relaties constructief geëvolueerd naar reële samenwerking in plaats van ondersteuning door de programmapartners waarbij het eigenaarschap bij de sociale organisaties blijft. Bovendien maakten de programmapartners in hun activiteiten en campagnes vaker de link tussen de situatie in partnerlanden en in eigen land door actiever aan de slag te gaan rond specifieke thema's (zoals bv. dekolonisatie).

Op het vlak van beleidsbeïnvloeding werden belangrijke kwesties overschaduwd door de dominantie van de sanitaire crisis. Anderzijds werd het belang van sterke publieke gezondheidszorg en kinderrechten in de sanitaire crisis bewezen. Door deze opportuniteit te grijpen die door maatschappelijke gebeurtenissen werd gecreëerd, heeft het programma op doeltreffende wijze invloed kunnen uitoefenen op beleidsmatige kwesties vertrekkend vanuit de rechtenbenadering. Tot slot heeft de aanwerving van voltijdse medewerkers bij twee van de programmapartners succesvolle acties met zich meegebracht rond recht op voedsel en voedselzekerheid door middel van agro-ecologie alsook recht op gezondheid en sociale determinanten van gezondheid.

- **Partnerschap binnen het gezamenlijk programma:**

Sinds de tussentijdse evaluatie zijn de programmapartners op een meer realistische manier gaan samenwerken binnen het gezamenlijk programma. Ze kennen elkaar beter en hebben ook zichzelf beter leren kennen in interactie met de anderen. De wijze waarop samengewerkt werd heeft ook tot interne reflecties geleid alsook duidelijke positioneringen met een constructievere samenwerking tot gevolg. Dat maakt dat de gezamenlijke activiteiten die hebben plaatsgevonden extra relevant en doeltreffend zijn geweest. Door de verschillende visies rond de uitvoering van de rechtenbenadering en de verschillende manieren waarop hier inhoud aan gegeven werd, konden de programmapartners hierover veel leren van elkaar. Zo hebben de programmapartners elkaar in bepaalde gevallen ook kunnen inspireren voor enkele specifieke gemeenschappelijke acties.

- **Rechtenbenadering:**

De rechtenbenadering is tijdens de uitvoering van het gezamenlijk programma uitgegroeid tot een uiterst relevant, bruikbaar en toepasselijk denkkader waarbij de rechten van de belanghebbenden centraal geplaatst werden binnen elke SD. Ook de vertaalslag ervan die de programmapartners hebben gemaakt naar al hun partners toe werd duidelijk geïntegreerd in hun respectievelijke werkvisie. De rechtenbenadering is nog niet overal gekend bij de doelgroepen waarmee de programmapartners werken en toont aan dat het expliciet maken van de rechtenbenadering iets is dat van groot belang blijft binnen elke specifieke doelstelling. De video en visietekst met bijhorend kaderdocument zijn goede tools om in te zetten tijdens vromingen en activiteiten met sociale organisaties en 4de pijlerorganisaties. Zie bijlage § 5 Illustratieve casus

5. Illustratieve casus

Rechtenbenadering: van gedeelde visie tot paradigmashift

Viva Salud, Solidagro en KIYO hebben dankzij het gezamenlijk programma “*Samen opkomen voor ieders rechten*” ernaar gestreefd om een gezamenlijke visie te ontwikkelen rond de rechtenbenadering met het oog op het “mainstreamen” van de rechtenbenadering voor ontwikkeling. De realisatie van de rechten van de meest kwetsbaren in de wereld staat hierbij centraal. De inhoudelijke coherentie van het programma schuilt in de mensenrechtenbenadering. Hoewel de drie organisaties elk apart expertise hebben opgebouwd rond één aspect ervan (KIYO - kinderrechten, Viva Salud - recht op voedsel en Solidagro - recht op gezondheid), biedt de rechtenbenadering de rode draad voor een coherent gezamenlijk programma.

INTERNALISEREN

Tijdens de eerste helft van de programmauitvoering werd een **visietekst** uitgewerkt die het stramien is voor de volledige interventie-aanpak. Deze visietekst bevat een algemene beschrijving van de rechtenbenadering waarin een aantal gemeenschappelijke pijlers worden geïdentificeerd ter verduidelijking van de gemeenschappelijk basis waarop het gemeenschappelijke programma is uitgewerkt.

Plichtsdragers en rechthebbenden

Mensenrechten brengen rechten en plichten met zich mee. Binnen de rechtenbenadering staat de relatie tussen plichtsdragers en rechthebbenden centraal.

Plichtsdragers zijn zij die een verplichting of een verantwoordelijkheid dragen in het *respecteren, beschermen en vervullen van rechten*. Dit is in de eerste plaats, maar niet uitsluitend, de overheid. Ieder mens moet ook de rechten van anderen respecteren.

Rechthebbenden zijn zij die hun rechten moeten *kennen, (kunnen) claimen en realiseren*. Iedereen is rechthebbende, simpelweg omdat we mens zijn. De rechtenbenadering kent dan ook een actieve rol toe aan de rechthebbenden. Zij worden gezien als actoren van verandering en niet als passieve ontvangers van hulp.

MULTIPLICEREN

Het document werd in eerste instantie gebruikt om de medewerkers van de drie organisaties te versterken in hun werk. Dankzij een **bijkomend kaderdocument** dat de visietekst extra toelicht, werden de programmapartners in staat gesteld om de gezamenlijke rechtenbenadering op een toegankelijke manier te vertalen en te communiceren naar een extern publiek. Een duidelijke illustratie van de verankering van de rechtenbenadering binnen de drie programmapartnerorganisaties is de uitwerking van de **website www.approchedroits-rechtenbenadering.be** die aan de hand van zeer concrete verhalen van de voorbije jaren illustreert wat de rechtenbenadering voor de programmapartners betekent. Deze zijn geordend volgens de organisaties en hun expertise, volgens de pijlers waarop de rechtenbenadering gebouwd is alsook volgens de transversale thema's gender en milieu. Met liefst 60 verhalen uit België maar ook vooral uit de 11 partnerlanden Bolivia, Brazilië, Burkina Faso, Burundi, Cuba, DR Congo, Filipijnen, Mali, Marokko, Palestina of Senegal, is deze website een schatkist aan waardevolle informatie.

INSTITUTIONALISEREN

Tot slot werd op initiatief van de programmapartners een **seminarie rond de “Rechtenbenadering”** georganiseerd in samenwerking met 11 andere organisaties uit het Belgische middenveld⁵² waarop ervaringen gedeeld werden op het gebied van de rechtenbenadering alsook de specifieke kenmerken en voordelen ervan besproken werden. De werf die binnen 11.11.11 gelanceerd wordt rond de rechtenbenadering kan leiden tot een verdere institutionnalisering binnen de sector ontwikkelingssamenwerking.

⁵² 11.11.11, ACV, BIS-MSI, CNCD-11.11.11, Commission Justice et Paix, FIAN Belgium, FOS, ISVI, Le Monde selon les Femmes, SOLSOC en WSM.

6. Conclusies en aanbevelingen

Op basis van de gevoerde interviews en de geraadpleegde documentatie heeft de evaluator kunnen vaststellen dat de specifieke doelstellingen en respectievelijke resultaten van het België-luik reeds grotendeels gerealiseerd waren ten tijde van de evaluatie of op schema lagen om aan het einde van het programma te worden bereikt. Hoewel de programmapartners hebben besloten om het gezamenlijk programma niet verder te zetten in de volgende programmaperiode, zijn de aanbevelingen geformuleerd in dit hoofdstuk zo opgesteld dat de programmapartners deze in hun respectievelijke programma's kunnen integreren.

N°	Beschrijving van de aanbeveling	Verantwoordelijke dienst/organisatie ⁵³	Mate van prioriteit ⁵⁴	Timing van de uitvoering van de aanbeveling	Referentie in het rapport
1.	Om het geleverde werk en de leidende rol die het gezamenlijk programma op zich heeft genomen rond de rechtenbenadering duurzaam te institutionaliseren dienen de programmapartners op zoek te gaan naar (koepel)-organisaties die bereid zijn om mee een trekkersrol op te nemen en verder aan de slag te gaan met de rechtenbenadering. Door de lancering van een werf hierrond binnen 11.11.11. kunnen de verwezenlijkingen van het programma duurzaam geïnstitutionaliseerd worden.	Gezamenlijk programma	Heel prioritair	Te voorzien in het nieuw MJP	Relevantie, doeltreffendheid en duurzaamheid
2.	Het is aangeraden dat KIYO verder gaat op de ingeslagen weg om meer samen te werken met andere Belgische actoren die actief zijn binnen WBE (zie GSK) zodat een organisatiespecifieke aanpak via kinderrechtenperspectief transversaal geïntegreerd kan worden in bestaande WBE-programma's. Door op deze manier te streven naar een multiplicatoreffect kan de doeltreffendheid en duurzaamheid van het programma nog vergroot worden.	KIYO - WBE	Prioritair	Te voorzien in het nieuw MJP	Impact en duurzaamheid
3.	In de toekomst en gezien de aangetoonde versterking van Dwagulu is het aangeraden dat Solidagro overweegt om de ondersteuning aan Dwagulu veeleer vanuit een Wereldburgerschapsperspectief te bekijken eerder dan onder het mom van de "versterking van een sociale organisatie".	Solidagro	Prioritair	Te voorzien in het nieuw MJP	Relevantie en doeltreffendheid
4.	Viva Salud dient blijvend te investeren in de doeltreffendheid van de campagnes die betrekking hebben op het recht op gezondheid in het kader van de coronacrisis zodat de kans op impact eveneens vergroot wordt. Door blijvend te investeren op het belang van sterke publieke gezondheidszorg kan Viva Salud invloed uitoefenen op het Belgische en Europese beleid maar ook wereldwijd in haar partnerlanden.	Viva Salud	Prioritair	Te voorzien in het nieuw MJP	Impact

⁵³ Dienst/ organisatie verantwoordelijk voor de implementatie van de aanbeveling.

⁵⁴ <http://approchedroits-rechtenbenadering.be/>

8. BIJLAGEN

Bijlage 1: Lijst van de geraadpleegde documentatie

Algemeen	<ul style="list-style-type: none"> - Programma DGD 2017-2021 - Belgique - CSC Belgique 2022-2026 - Referentietermen eindevaluatie België - TdR evaluation finale Belgique
-----------------	---

KIYO	Jaarverslag 2019
	Jaarverslag 2020
Solidagro	Jaarverslag https://www.solidagro.be/nl/over-solidagro/jaarverslagen
	Sociale media kanalen https://www.instagram.com/solidagro_ngo/ https://www.facebook.com/ngoSolidagro/ https://www.linkedin.com/company/ngo-solidagro https://www.youtube.com/channel/UCjxqgqcilOqVjoW-QExkd6g?view_as=subscriber

Jaarrapporten 2017-2021	Van 2017 tem 2020, per jaar	SD1 Jaarlijks verslag, lessons learned & performance scores SD2 Jaarlijks verslag, lessons learned & performance scores SD4 Jaarlijks verslag, lessons learned & performance scores
	2021	<ul style="list-style-type: none"> - Aanwijzingen 2020 - antwoorden voor DGD ivm terugtrekking Solidagro uit SD1 - Stavaza sem 1 - Monitoring 1ste semester SD1 - Overzicht SD2 – cijfers 2017 - 2021 - Overzicht SD4 – cijfers 2017 - 2021

SD 1 – Leerlingen in België komen ongeacht hun achtergrond (gender, religie en socio-economische status) op voor hun individuele en collectieve rechten, en engageren zich door solidaire actie te ondernemen.

KIYO	
Ontwikkeld materiaal	<ul style="list-style-type: none"> • School for Rights (KIYO): <ul style="list-style-type: none"> ○ Resultaten en indicatoren voor het label School for Rights (S4R) ○ Leidraad werken met vragenlijsten: Stappenplan (versie 13/01/2021) ○ Engagements verklaring ○ Voorstelling school for rights • Action for Rights Manual • Lijst websites: <ul style="list-style-type: none"> ○ www.KIYO-ngo.be ○ www.action4rights.be ○ www.schoolforrights.be ○ https://www.kortrijk.be/jong-kortrijk-spreekt-burgerkabinet

Solidagro	
Vormingsmodule	<ul style="list-style-type: none"> - Agro-ecologie in de wereld - inhoud DAG 2 - 17 10 2017 - Nascholing duurzame Voeding en EDO - WS Fair Trade Portus Berkenboom

SD 2 - Sociale organisaties en Belgische actoren van OS zijn versterkt en mobiliseren zich voor het laten gelden van kinderrechten, het recht op voedsel en het recht op gezondheid met focus op de rechtenbenadering

Gezamenlijk	Trajet interne sur la sensibilisation et la mobilisation – Intern leertraject sensibiliseren en mobiliseren	
	Video rechtenbenadering (RB)	<ul style="list-style-type: none"> - Article vidéo NL - Diffusion vidéo questions - Verspreiding video vragen

KIYO	
Ontwikkeld materiaal	<p>4de pijler steunpunt</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nederlandse start up kit • Informatieflyer individueel begeleidingstraject kinderrechten • Dag van de 4de pijler, georganiseerd door het 4de pijler steunpunt – deelname KIYO aan informatie-, vormingssessies <ul style="list-style-type: none"> ○ Presentatie 2020 (live) - “Kinderrechtendimensie van je project” en mogelijkheid tot trajectbegeleiding <ul style="list-style-type: none"> ▪ Tijdens deze sessie ook een getuigenis in persoon van Afractie ○ Presentatie 2021 (virtueel) - “Werken rond kinderrechten en hoe ga je om met kinderen zonder “thuis”. <ul style="list-style-type: none"> ▪ Tijdens deze sessie ook een getuigenis van Ananau en Bhalobangla ○ https://4depijler.be/4de-pijler/dag-van-de-4de-pijler/dit-was-de-week-van-de-4de-pijler-2021/ • KIYO materiaal en UCOS inspiratiekader op website 4de pijler steunpunt → https://4depijler.be • Start up kit op website 4de pijler steunpunt → https://4depijler.be/handboek/ <p>Materiaal 4de pijlers</p> <ul style="list-style-type: none"> • Afractie (werking in Senegal rond talibé) <ul style="list-style-type: none"> ○ Getuigenis rond werken met talibé en kinderrechten ○ Input nieuwe project vanuit een kinderrechtenbenadering • Ananau (werking in Peru, educatief project) <ul style="list-style-type: none"> ○ Nieuwsbrief, traject wordt genoemd. ○ Ingevulde vragenlijst en procesverslagen van Ananau team + bespreking met KIYO ○ Verslag gedeelde coaching sessie met Ninos de la Luna ○ Evaluatie traject • Ninos de la Luna (educatieve werking in Peru) <ul style="list-style-type: none"> ○ Retour op vrijwilligers/kinderbeschermingsbeleid ○ Evaluatie traject • Bhalobangla (ondersteuning weeshuis en school in Bangladesh) <ul style="list-style-type: none"> ○ PPT coaching 1 (introductie) ○ Coaching 4 rode draad ○ Nieuwsbrief bezoek Bangladesh

	<ul style="list-style-type: none"> ○ https://www.bhalobangla.com/timeline---news.html (certificaat) ○ Evaluatie traject • Edukado (Ethisch vrijwilligerswerk in het buitenland - bouwen van schoolinfrastructuur) <ul style="list-style-type: none"> ○ PPT sessie 1 ○ Antwoord vragenlijst en commentaren voor KIYO ○ PPT sessie 2 ○ Opvolgmail • DevelopSud (franstalig, opzetten « école de la paix » in Rwanda) <ul style="list-style-type: none"> ○ 2x communicatie • Oye Lena (werking in Peru, onderwijsproject – kleuter, naschools en integratie van kinderen met een beperking) <ul style="list-style-type: none"> ○ Presentatie coaching 3 ○ Opvolging child safeguarding • House of Music (creatieve organisatie die inspireert en verbindt door muziek, cultuurrijke buurt in Antwerpen) <ul style="list-style-type: none"> ○ PPT eerste sessie ○ PPT derde sessie • ngo Join for Water <ul style="list-style-type: none"> ○ Uitwisselingsessies rond integratie rechtenbenadering in nieuwe strategie → PPT ○ Exercise plaidoyer uitgevoerd door landenkantoren en besproken in online sessie • Uitwisselingstraject met UCOS (Universitair centrum voor ontwikkelingssamenwerking) rond integratie van kinderrechten in internationale stages. Bijdrage KIYO aan inspiratiekader en tools. Deze is gepresenteerd tijdens een colloquium (september 2020) en zal verder op de kaart gezet worden in komende DGD programma. <ul style="list-style-type: none"> • https://www.ucos.be/publicaties/ • Inspiratiekader UCOS <ul style="list-style-type: none"> ○ Inspiratiekader kinderrechten internationale stages ○ Voorbeeld Child protection policy ○ Format Risk analysis ○ Voorbeeld Code of conduct ○ Checklist partnerorganisaties
Samenwerkings-overeenkomst	Samenwerkingsakkoord Steunpunt vierde pijler en KIYO

Solidagro	
Partnerschappen	<ul style="list-style-type: none"> - Draaiboek Dwagulu Dekkente - Overeenkomst Solidagro – Dwagulu Dekkente

SD 4 – Beleidsmakers reageren op aanbevelingen van netwerken om de rechtenbenadering te integreren en voorop te stellen in het beleid

Viva Salud	
Defend the defenders	<ul style="list-style-type: none"> - Video « It’s so quiet » - Open brief aan Minister van Binnenlandse Zaken - oproep om het werk van mensenrechtenverdedigers en sociale bewegingen wereldwijd te beschermen

	<ul style="list-style-type: none"> ○ Antwoord Minister Sophie Wilmès op open brief - Open brief aan Minister van Ontwikkelingssamenwerking - oproep om het werk van mensenrechtenverdedigers en sociale bewegingen wereldwijd te beschermen <ul style="list-style-type: none"> ○ Antwoord Minister Meryem Kitir op open brief - Réponse Kitir à QO 11617 defend the defenders – 2 - Instastorie oproep NL
No profit on pandemic	<ul style="list-style-type: none"> - Europees burgerinitiatief: https://noprofitonpandemic.eu/nl/ - Artikel over actie met parlementariërs in juni 2021: https://www.dewereldmorgen.be/community/europese-burgercampagne-mobiliseert-aan-federaal-parlement-dringend-ambitieuze-actie-belgie-nodig-voor-wereldwijde-toegang-tot-coronavaccin-2/
Europees netwerk tegen commercialisering van gezondheidszorg als deel van Actieplatform Gezondheid en Solidariteit https://www.sante-solidarite.be/	
https://www.gavi.org/our-support/country-portal	
https://peoplesvaccine.org/fr/	

KIYO	
Ontwikkeld materiaal	<p>Kinderrechten coalitie (KIRECO)</p> <ul style="list-style-type: none"> • https://www.kinderrechtencoalitie.be/ • Eindpublicatie “Zie mij! Onzichtbare kinderen en hun rechten” <p>PKIO – Plateforme Droits de l’Enfant dans la Coopération</p> <ul style="list-style-type: none"> • www.plateformedroitsdelenfant.be • Minutes of meetings : <ul style="list-style-type: none"> ○ PKIO AG 27 01 2021 ○ Brief aan Minsiter Kitir – expertise delen en ontmoeting ○ Antwoord Minister Meryeme Kitir – steun aan de campagne van plan International op wereldmeisjesdag 11 oktober ○ PKIO réunion du 08 01 2021 ○ Plan de plaidoyer PKIO update 08 01 2020 ○ PV PKIO réunion cabinet Kitir 24 02 2021 • Voorstel resolutie betreffende een Belgisch speciaal gezant voor vrouwen-en kinderrechten (ingediend door Mevrouw Els Van Hoof) • Agenda 2030: kinderspel? Kinderrechten en de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen • Global Citizenship Education in the European Union: Dimensions and Differences • PKIO Kinderrechten in ontwikkelingsamenwerking – note politique 22 12 2021 • PKIO inspiratiegids • PKIO impact Covid Kinderen • PKIO verkiezingsmemorandum

Solidagro	
Partnerschappen en overeenkomsten	Voedsel Anders vzw – Plan Van Aanpak 2019-2021
Persberichten	<ul style="list-style-type: none"> - https://www.solidagro.be/nl/pers - https://weekend.knack.be/lifestyle/culinair/zullen-belgen-ook-na-de-coronacrisis-blijven-kiezen-voor-de-korte-keten/article-opinion-

	1611687.html?fbclid=IwAR2BrwKV1dVX78SwdTZcOY6WbqwwGjUi9iZNsRdSP TynJ BRhMU6ECzP20
Policy Paper	<ul style="list-style-type: none"> - Standpuntennota van de coalitie tegen de Honger (CCF-Position Paper- UNFSS-NL 01 06 2021) <ul style="list-style-type: none"> o Hervorming van voedselsystemen: zal de Top van de Verenigde Naties – UNFSS- een verschil maken? - Solidagro en agro-ecologie volgens de principes van de rechtenbenadering
Workshop	<ul style="list-style-type: none"> - https://www.voedsel-anders.be/kiemkracht - De kracht van vrouwen : feminisme en agro-ecologie. - Artikel op de website en verwijzing naar de video: https://www.solidagro.be/nl/nieuws/bericht/2021/05/26/Waar-feminisme-en-agro-ecologie-elkaar-raken?originNode=239&originTag=Belgi%C3%AB
Coalitie tegen Honger	<ul style="list-style-type: none"> - https://www.solidagro.be/nl/nieuws/bericht/2021/04/14/Aandacht-voor-agro-ecologie-vertalen-in-beleid-Hoe-doe-je-dat?originNode=239&originTag=Belgi%C3%AB
	<p>Bezoek van Kitir aan de boerderij, communicatie van Solidagro hierrond: https://www.facebook.com/ngoSolidagro/videos/491531638692364/</p> <p>https://www.facebook.com/ngoSolidagro/videos/837063180246393/</p> <ul style="list-style-type: none"> - En communicatie van de Coalitie naar al haar leden - Reportage op Rob-tv: https://www.robtv.be/nieuws/minister-kitir-bezoekt-boerderij-in-heverlee-ik-heb-geleerd-hoe-autonoom-een-landbouwer-kan-zijn-119391

Bijlage 2: Lijst van de uitgevoerde interviews

Zelfbeoordelingssessies	
Naam	Functie
○ SD 1	
Michiel De Baere	KIYO – education officer
Debby Deconinck	Solidagro
○ SD 2 op 31 augustus 2021	
Nicky Gabriëls	Viva Salud - campagnemedewerker sinds 1.5j
Nele Vaerenbergh	Solidagro – educatief medewerker sinds 2 jaar
Geraldine Mabbe	Solidagro – verantwoordelijke programma België sinds november 2020
Sandra Bootsma	KIYO – verantwoordelijke NGO's en 4de pijlers sinds 2018
Marieke Debusschere	Viva Salud - SD2 en SD4-lead sinds november 2019
Fanny Polet	Programmacoördinatrice gezamenlijk programma Viva Salud-Solidagro-KIYO
○ SD 4 op 31 augustus 2021	
Sandra Bootsma	KIYO - SD2 ngos en 4de pijler sinds 2018
Jasper Thys	Viva Salud – beleidsmedewerker sinds eind februari 2020
Nele Van Vaerenbergh	Solidagro - educatief medewerker sinds 2 jaar
Fairouz Gasdallah	Solidagro beleidsmedewerker sinds december 2020
Geraldine Mabbe	Solidagro – verantwoordelijke programma België sinds november 2020
Marieke Debusschere	Viva Salud - SD2 en SD4-lead sinds november 2019
Fanny Polet	Programmacoördinatrice gezamenlijk programma Viva Salud-Solidagro-KIYO

Semigestructureerde Interviews teamleden				
1	Bootsma Sandra	KIYO - SD2 ngos en 4de pijler sinds 2018	27/10/2021	SD4
2	De Baere Michiel	KIYO – education officer	07/09/2021	SD1
3	Debusschere Marieke	Viva Salud - SD-lead voor SD2 & SD4	16/09/2021	Vooral SD 4
4	Fouarge Alexia	Viva Salud - Programmabeheer België	20/09/2021	Vooral SD 2
5	Mabbe Geraldine	Solidagro – verantwoordelijke programma België sinds november 2020	17/09/2021	SD2 & SD4
6	Polet Fanny	Coördinatie gezamenlijk programma	02/09/2021	SD1, SD2, SD4

Semigestructureerde Interviews belanghebbende				
1	De Bast Lieve	Leerkracht betrokken bij School For Rights	15/10/2021	SD1

2	Mevis Jacques	Coördinator 4 ^{de} pijler steunpunt	12/10/2021	SD2
3	Pauwels Ingrid	Coördinator Voedsel Anders	04/10/2021	SD4
4	Scheirsen Céline	Dwagulu Dekkente	05/10/2021	SD2
5	Steendam Julie	Coördinatrice Europees Burgerinitiatief " <i>Geen winst op de pandemie</i> "	04/10/2021	SD4
6	Vanbrabant Isabelle	Coördinatie Cubanismo.be	01/10/2021	SD4
7	Vermeenen Hannes	Coördinator " <i>Jong Kortrijk spreekt</i> "	06/10/2021	SD1